

ZNAČAJ BANKARSKOG KREDITIRANJA ZA GOSPODARSTVO REPUBLIKE HRVATSKE

Vučeta, Monika

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac
University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:385726>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-30**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied
Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
SPECIJAČISTIČKI STUDIJ POSLOVNO UPRAVLJANJE

Monika Vučeta

**ZNAČAJ BANKOVNOG KREDITIRANJA ZA GOSPODARSTVO REPUBLIKE
HRVATSKE**

Završni rad

Karlovac, svibanj, 2019.

Monika Vučeta

**ZNAČAJ BANKOVNOG KREDITANJA ZA GOSPODARSTVO REPUBLIKE
HRVATSKE**

Završni rad

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU

POSLOVNI ODJEL

SPECIJAČISTIČKI STUDIJ POSLOVNO UPRAVLJANJE

**THE IMPORTANCE OF BANK LENDING FOR THE ECONOMY OF THE
REPUBLIC OF CROATIA**

Kolegij: Financije i bankarstvo

Mentor: mr.sc. Željko Martišković, v.pred.

Matični broj studenta:0619416021

Karlovac, svibanj, 2019.

ZAHVALA

Zahvaljujem svom mentoru mr. sc. Željku Martišković koji mi je pružio veliku čast omogućivši izradu ovog rada pod svojim vodstvom. Hvala Vam na posvećenom vremenu, znanju i strpljenju.

Hvala mojoj obitelji.

SAŽETAK

Svrha i glavni cilj ovog završnog rada je objasniti značaj bankovnog kreditiranja za gospodarstvo Republike Hrvatske. Rad je koncipiran tako da se sastoji od dva dijela. Prvi dio rada je teorijski dio u kojem se definira bankarstvo, bankarska načela te vrste bankarskih poslova. U ovom prvom dijelu rada naglasak će se staviti na aktivne bankarske poslove iz razloga što se krediti ističu kao najvažniji.

U procesu gospodarskog rasta i društvenog razvitka banke imaju važnu ulogu. Krediti, odnosno njihova raspoloživost najpoznatija je i možda najvažnija funkcija koju osiguravaju banke uz usluge obavljanja platnog prometa, primanja depozita. Stoga se u drugom dijelu rada osobita pozornost pridaje kreditima te se prati njihov utjecaj na gospodarstvo kroz povezanost s ekonomskim varijablama kao što su kamatna stopa, bruto domaći proizvod, nezaposlenost, investicije.

Ključne riječi: bankarstvo, gospodarstvo, krediti, kamatna stopa, nezaposlenost, bruto domaći proizvod, investicije

ABSTRACT

The purpose and main objective of this final work is to explain the importance of bank lending to the economy of the Republic of Croatia. The work consists of two major parts. The first part of the work is the theoretical part defining banking, banking principles and banking. In this first part of the work, emphasis will be placed on active banking activities because the loans stand out as most important.

In the process of economic growth and social development, banks play an important role. Loans and their availability are the most important and perhaps the most important function provided by the banks with the payment service, deposits receiving. Therefore, in the second part, special attention is paid to loans and their impact on the economy is monitored through links to economic variables such as interest rates, gross domestic product, unemployment, and investment.

Keywords: banking, economy, loans, interest rate, unemployment, gross domestic product, investment

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Metode istraživanja i obrada podataka	1
1.3. Struktura rada	1
2. POVIJEST BANKARSTVA	2
2.1. Povijesni razvoj bankarstva u Republici Hrvatskoj	5
3. OSNOVNA NAČELA BANKARSKOG POSLOVANJA.....	8
3.1. Načelo poslovnosti i urednog poslovanja.....	8
3.2. Načelo rentabilnosti	10
3.3. Načelo likvidnosti	11
3.4. Načelo sigurnosti i efikasnosti ulaganja	11
4. PODJELA BANKOVNIH POSLOVA	13
4.1. Neutralni poslovi banke	15
4.2. Pasivni poslovi banke	17
4.2.1. Kratkoročni pasivni bankovni poslovi	18
4.2.2. Dugoročni pasivni bankarski poslovi.....	20
4.3. Vlastiti bankarski poslovi.....	21
4.4. Aktivni poslovi banke	21
4.4.1. Krediti	24
4.4.1.1. Funkcije kredita	25
4.4.1.2. Vrste kredita	26
5. ZNAČAJ BANKOVNOG KREDITIRANJA ZA GOSPODARSTVO RH.....	31
5.1. Kamatna stopa	33
5.2. Inflacija	35
5.3. Nezaposlenost.....	39
5.5. Investicije	44
6. ZAKLJUČAK.....	47
LITERATURA	49

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Ovim završnim radom definirat će se pojam bankarstva, njegova osnovna načela te vrste bankarskih poslova. Naglasak će se staviti na analizu kredita na razini Republike Hrvatske kroz vremenski period od pet godina.

Cilj ovog rada je pomoću dostupnih podataka staviti kredite u međuodnos s nekim osnovnim ekonomskim pojmovima kao što su kamatna stopa, inflacija, nezaposlenost, bruto domaći proizvod.

1.2. Metode istraživanja i obrada podataka

Za izradu ovo završnog rada korišteni su sekundarni podaci iz stručne literature vezane uz financije i bankarsko poslovanje. Također su se koristila službena izvješća, bilteni o bankama koje izdaje Hrvatska narodna banka kao i internet stranice.

Podaci su obrađivani deskriptivnom metodom te metodom analize i sinteze kako bi se izdvojili oni bitni za obradu teme ovoga rada.

1.3. Struktura rada

Završni rad se sastoji od pet poglavlja. Prvo poglavlje predstavlja uvodni dio u rad u kojem su definirani predmet i cilj rada, metode istraživanja i obrade podataka. U drugom dijelu rada teorijskim pristupom definirano je bankarstvo, njegovo nastajanje. Treće poglavlje definira osnovna načela bankarskog poslovanje, a četvrto vrste bankarskih poslova te se vrši detaljniji osvrt na kreditiranje i utjecaj istog na gospodarstvo. Rad završava zaključkom i popisom literature koja je korištena za stvaranje istog.

2. POVIJEST BANKARSTVA

Novac je nastao iz potrebe da se omogući razmjena ekonomskih dobara. Postoje razna razmišljanja i gledišta o tome kako je nastao novac, kada i s kakvom ulogom. Ekonomisti se ne slažu s postavkama o prirodi novca i ulozi u gospodarskim kretanjima. Mnogi autori promatraju razvoj novca od robnog i simboličnog, pa sve do pojave novčanih surogata. Pristalice monetarnog shvaćanja novac proglašavaju dominantnim i određujućim faktorom gospodarskog života. Druga krajnost ulogu novca svodi na ulogu posrednika, gdje novac nema vlastito značenje.¹

Najstariji oblik razmjene dobara je trampa, koja je podrazumijevala zamjenu jednog dobra za drugo dobro. Kod trampe roba i usluge neposredno se mijenjaju za druge robe i usluge bez korištenja novca. Svako dobro je novac i svako dobro je definirano u svim ostalim dobrima.

Novac je s vremenom mijenjao svoj oblik. Prvi je novac obično bio robni novac – predmet izrađen od materijala koji je imao tržišnu vrijednost, na primjer zlatnik. Kasnije se pojavio takozvani reprezentativni novac u obliku novčanica koje su se mogle zamijeniti za određenu količinu zlata i srebra. U modernim gospodarstvima, kakvo je i europodručje, upotrebljava se fiducijarni novac. To je novac koji se smatra zakonskim sredstvom plaćanja i izdaje ga središnja banka, no za razliku od reprezentativnog novca, ne može se zamijeniti za, na primjer, unaprijed utvrđenu količinu zlata. On sam po sebi nema vrijednost jer je papir koji se upotrebljava za izradu novčanica u osnovi bezvrijedan. Unatoč tome, on se prihvaća u zamjenu za robu i usluge jer ljudi vjeruju da će središnja banka tijekom vremena održavati vrijednost novca stabilnom. Ako u svojem nastojanju središnje banke ne budu uspješne, fiducijarni će novac izgubiti svoju opću prihvaćenost kao sredstvo razmjene i svoju privlačnost kao sredstvo pohrane vrijednosti.²

Pojava bankarstva usko je vezana za pojavu novca, kao specifične robe. Drugim riječima bankarstva nema bez pojave monete ili preciznije moneta. Danas je nemoguće točno vremenski utvrditi kada je nastala prva „banka“ odnosno institucija koja se bavila bar jednim poslom poznatim pod pojmom bankarskog posla.³

¹ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRiF plus, Zagreb, 2011., str.3.

² Europska središnja banka, www.ecb.europa.eu, 09.04.2019.

³ Srb V., Matic B., Bankarstvo, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2000., str.4

Smatra se, prema nekim od izvora da začetke bankarskog poslovanja, nalazimo u Srednjoj Aziji i to u 35. stoljeću prije n.e. Tada, u svojim hramovima, sumeranski svećenici počinju obnašati poslove koji danas nazivamo bankarskim. Svećenici su u to doba bili elita društva u kojem su živjeli. Kao najobrazovaniji i pismeniji od većine ljudi mogli su se baviti poslovima oko novca. Danas se ti isti poslovi smatraju prapočecima bankarstva.

Razvoj gospodarstva i novčarstva u Babilonskom carstvu dovodi do pojave pozajmljivanja novca uz plaćanje kamate. Javlja se oblik bankarskog posla koji i danas postoji u tome obliku.

Svakodnevne novčane transakcije i probleme vezane za zamjenu novca (veliki broj izdavatelja novca), njegovo čuvanje te smanjivanje rizika od otuđenja u helenističkom svijetu rezultira pojavom banaka čiji su osnovni poslovi zamjena novca (mjenjački poslovi), primanje depozita i davanje kredita. U početku su to banke u hramovima pod zaštitom svećenika, a prema tomu posredno i vladara.⁴

U 7.stoljeću prije n.e. u Grčkoj se pojavljuju i prvi privatni bankari. Nazivaju se trapeziti što u prijevodu znači klupa i bave novčanim poslovima. Tu se javljaju i prve državne banke čije je osnivanje trebalo spriječiti prekomjerno bogaćenje bankara i smanjiti teret financiranja stanovništva. Vrijeme je pokazalo da je učinkovitost tih državnih banaka bila znatno manja nego onih koje su poslovale na tržišnim principima.

Rimska vojska svojim osvajanjima, između ostalog, utječe na razvoj trgovine i gospodarstva uopće. Stvaraju se pravni okviri za cjelokupni život ali i preduvjeti za daljnji razvoj novčarstva. Rimski bankari, argentari postaju posebna državna klasa koja je zahvaljujući povlasticama dobivenim od države financirala praktički sve ostale klase rimskog carstva. Uslijed navedenog stječu velika bogatstva, ali i moć koja nekad biva veća i od vladajuće klase. Rimski bankari već tada poznaju pojam žiro i tekući račun.

Iako je propast Rimskog Carstva ponajprije uzrokovalo nazadovanje civilizacije, jasno je da je novac, bez obzira na stanje ekonomije ili političkog sustava, tijekom vremena uvijek čuvao svoju osobinu pohranjivanja vrijednosti. Razlog je što je novac bio robni

⁴ Srb V., Matic B., Bankarstvo, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2000., str.4.

novac, odnosno vrijednost novca bila je njegova stvarna vrijednost u robi, budući da je bio od zlata, srebra i drugih metala.⁵

Katolička crkva i križarski ratovi te već prisutan razvoj gradova u Sjevernoj Italiji, uz neke druge uvjete, postupno dovodi do promjena. Nova saznanja proistekla iz križarskih vojni nisu samo vjerska već i profana, ekonomska. Barter nije omogućavao značajniji razvoj trgovine. Novac, rješenje prošlosti, postaje čimbenik ovoga vremena. Izrađuju se ponovno prve zlatne kovanice – florini, po imenu grada gdje nastaju – Firenci, ali i svijetu čiji prikaz krasi njihovu jednu stranu. Čak će i natpis na njima – ducatus ubrzo postati sinonim za zlatni novac - dukat – što će ostati sve do danas. Čak i daleki sjever – današnja Nizozemska počinje rabiti taj internacionalni novac, tako da i danas stanovnici te zemlje svoju novčanu jedinicu nazivaju imenom – florin.⁶

Ponovno su stvoreni uvjeti za razvoj banaka i bankarske djelatnosti. Bankarstvo toga vremena vezano je vezano za trgove gdje se odvijala cjelokupna trgovačka djelatnost. Tako nastaju Banca di Genova (1320.), Casa di Sant GEorio (1401.), Casa di Rialto (1578.) i Banca del Giro (1617.). Ove su dvije posljednje banke kao državne banke Mletačke republike. Ujedno se osnivaju udruge bankara koje koncentriraju kapital te omogućuju, kroz monopolno djelovanje, postizanje ekstra zarade. Ove banke razvijaju nove oblike bankarske djelatnosti, kao što su poslovanje s mjenicama, založnicama i drugim vrijednosnim papirima. One se bave i svim „klasičnim“ poslovima kao njihove prethodnice. Zahvaljujući koncentraciji kapitala uspješno utječu na razvoj trgovine, pogotovo prekomorske, na izgradnju brodova, financiraju razne trgovačke, istraživačke i ine poduhvate.⁷

U 18. stoljeću trgovina ide u smjeru Sjeverne Europe što rezultira i pronalaskom načina prevladavanja problema platnog prometa i njegove sigurnosti. Tada nastaju privatne banke koje i danas u svojevrsnom obliku postoje (Medici, Rotchild), odnosno banke u najrazvijenijim gradovima Sjeverne Europe (Hamburg, Anvers, Antwerpen i drugi).

⁵ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRiF plus, Zagreb, 2011., str.5.

⁶ Srb V., Matić B., Bankarstvo, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2000., str.6.

⁷ Ibid.

Otkrićem Amerike i razvojem prekomorske trgovine potrebe za financiranjem i sigurnošću u plaćanjima višestruko se povećavaju. Tako već u 17.stoljeću nastaju prve velike banke koje pored emisije novca (novčane banke) bave i kreditiranjem države i platnim prometom. Primat ima Švedska državna banka osnovana 1668.g., slijedi engleska središnja banka – Bank of England 1694. godine. Francuska središnja banka – Banque General (1716.) jedna je od najpoznatijih središnjih banaka (osnovao ju je John Law) koja je zbog prekomjerne emisije papirnato novca doživjela svoj krah i time naznačila buduća kretanja u bankarstvu.⁸

Može se zaključiti kako banke i bankarski posao dobiva svoj ogroman zamah razvojem kapitalizma i tržišnog gospodarstva. No neke pogrešne ocjene liberalnog kapitalizma, kao prve faze ovog društvenog sustava, rezultiraju snažnim krahovima i propastima banaka što je imalo presliku na čitave bankarske sustave pa čak i šire. Praksa je i ovaj put bila ispred normativnih rješenja. Uređenjem i pravnim reguliranjem tih pitanja te primjenom znanstvenih metoda i saznanja postupno se stvaraju uvjeti da se postigne visok stupanj stabilnosti bankarskog sustava, a samim time i cjelokupnog gospodarstva. Važno je znati da jednom postignuta rješenja nisu konačna i primjenjiva na svako okruženje. Radi toga istraživanje bankarskog poslovanja, bankovne organizacije i stanovništva uz strogo poštivanje postulata bankovnog poslovanja može dati pozitivne rezultate.

2.1. Povijesni razvoj bankarstva u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska je za razliku od drugih zemalja i na području bankarstva imala niz svojih specifičnosti koje su proizlazile iz njenog državnog statusa. Do 90-ih godina prošlog stoljeća Hrvatska je bila u sastavu drugih zemalja te se lako da zaključiti kako je takvo stanje moralo ostaviti duboki trag i na domaće bankarstvo. Takva situacija zahtijevala je od hrvatskih bankara brze promjene s ciljem prilagođavanja sustava hrvatskim interesima i specifičnostima. Radi toga bankarski sustav se na području današnje Hrvatske razvija tek u prvoj polovici 19. stoljeća. To je doba razvoja kapitalizma i začetaka prvih financijskih institucija u našim krajevima.

⁸ Srb V., Matić B., Bankarstvo, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2000., str.7.

Na području Hrvatske, prije institucionalnog organiziranja bankarstva kreditnim poslovima su se bavila vlastela, crkva i pojedinci. U Dubrovačkoj Republici 1671. godine osnovan je Založni zavod, preteča prve banke. Vodeći položaj hrvatskog bankarstva nosi Prva hrvatska štedionica osnovana 1846. godine u Zagrebu. S vremenom od skromne štedionice osnovane hrvatskim kapitalom postaje jedna od najznačajnijih i najvećih banaka svoga vremena i to ne samo na području Hrvatske. Neke od prvih i značajnijih banaka su:

- Realnu vjeresionu banka zemaljske vlade (1859.g. Zagreb),
- Hrvatsku eskomptna banka (1868.),
- Hrvatska poljodjelska hipotekarna banka d.d. (1892.),
- Hrvatska poljodjelska banka d.d. (1902.),
- Prvu hrvatska obrtna banka d.d. (1906.),
- Hrvatsku sveopća kreditna banka d.d. (1913.),
- Osječka štedionica d.d. (1867.),
- Varaždinska štedionica d.d. (1868.),
- Čakovečka štedionica d.d. (1871.),
- Bjelovarska štedionica d.d. (1872.),
- Virovitička štedionica d.d. (1872.),
- Dionička štedionica u Križevcima (1872.) i
- Zemljišno vjeresijski zavod Kraljevine Dalmacije (1892.)

Bankarski razvoj bio je rezultat gospodarskih kretanja onoga vremena te ga je karakterizira izrazito velika rascjepkanost, veliki broj malih privatnih banaka (imaju nisku koncentraciju kapitala) i odsustvo specijalizacije u bankarskim poslovima. Unatoč tomu nakon Prvog svjetskog rata u Hrvatskoj djeluje čak 178 banaka. Većina se ovih banaka u svome poslovanju nije pridržava osnovnih bankarskih principa, tako da su iste pojavom svjetske ekonomske krize u vremenskom periodu od 1929. godine do 1932. godine upravo iz tih razloga doživjele stečaj, likvidaciju ili fuziju s drugim bankama. Takvi gubici rezultiraju promjenom vlasničke strukture i sve više banaka prelazi u vlasništvo države ili postaju poludržavne, što je kako se kasnije pokazalo bila opća tendencija toga razdoblja (državni kapitalizam).

Poštanska štedionica, osnovana 1920. godine u Zagrebu zauzima veoma važan položaj u razvoju bankarstva u Hrvatskoj kao značajno mjesto obavljanja gotovinskog

i bezgotovinskog platnog prometa. Njezin značaj proizlazi iz velikog broja dislociranih podružnica i službi pa prema tomu i dostupnosti usluga koje je pružala svojim korisnicima.

Za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske Hrvatska udružena banka d.d. djeluje kao vodeća poslovna banka. Bitno je kao hrvatsku specifičnost istaknuti Zagrebačku burzu osnovanu 1918. godine koja je tijekom Drugog svjetskog rata obavljala značajne financijske transakcije s Njemačkom i Italijom. Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do likvidacije privatnih banaka te se napuštaju tržišni principi u bankarskom poslovanju i prelazi se na administrativno-centralističko planiranje ne samo u bankarstvu već i u cjelokupnom gospodarstvu. Uloga banke o odnosu na prošlo razdoblje je u osnovi izmijenjena i bankarstvo je u potpunosti u funkciji novog društvenog poretka.

Nakon ovog razdoblja slijedi razdoblje tranzicije koje kod nas traje od osamostaljenja do danas. Bez sumnje, tranzicija obuhvaća i vrijeme koje se odnosi i na promjene u bankarskom sustavu. Ovaj proces ima niz osobitosti koje proizlaze velikim dijelom iz naslijeđenog stanja, ali i stanja ukupnih gospodarskih tijekova pri čemu se ne smije zanemariti niti privatizacija.

3. OSNOVNA NAČELA BANKARSKOG POSLOVANJA

Bankarsko je poslovanje složeno, zahtjevno te ima izniman, čak i presudan utjecaj na gospodarske tijekove svake države, a i na ukupnu stabilnost u suvremenim uvjetima gospodarenja. Bankarsko poslovanje nezamislivo je bez stručnog, potpunog, dosljednog i stalnog pridržavanja načela poslovanja. Banka može poslovati samo ako se kontinuirano pridržava objektivnih i etičkih načela poslovanja između ekonomskih subjekata. Uobičajena su četiri temeljna principa (načela) bankarskog poslovanja:⁹

- načelo poslovnosti i urednoga poslovanja,
- načelo rentabilnosti,
- načelo likvidnosti,
- načelo sigurnosti i efikasnosti ulaganja.

Svako od ovih načela predstavlja banku kao specifičnu poslovnu jedinicu koja je okružena drugim ekonomskim subjektima i koja nastoji svoje poslovanje optimizirati na zadovoljstvo svojih klijenta, zaposlenika i dioničara. Zbog svoje specifične financijske uloge, ali i uloge koju imaju kao gospodarska institucija, banke se smatraju značajnijima od bilo kojih drugih gospodarskih subjekata. Njihovo poslovanje utječe na druge gospodarske subjekte iz njihovog okruženja te svojim aktivnostima potiču razvoji svih ostalih djelatnosti.

3.1. Načelo poslovnosti i urednog poslovanja

Princip poslovnosti i urednoga poslovanja jedan je od temeljnih principa poslovanja svakoga gospodarskog subjekta. U bankarskom poslovanju upravo zbog specifičnosti ovih institucija ovaj princip ima izuzetan značaj. Nepridržavanje toga principa može imati dalekosežno loše učinke.¹⁰ Poslovnost obuhvaća više čimbenika čijom se sinergijom postiže ostvarivanje poslovne politike banke.

Uzimajući u obzir da banka pretežno većim dijelom posluje s tuđim sredstvima te da njezine aktivnosti utječu na veličinu novčane mase može se zaključiti kako je izuzetno važno racionalno raspolaganje tim sredstvima. Od banke se traži dvostrana

⁹ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str.309.

¹⁰ Matić B., Monetarna ekonomija, Sveučilište J.J.Storssmayera, Osijek, 2016., str. 272-273.

odgovornost, prema onima od kojih je sredstva uzela i prema onima kojima je sredstva plasirala. Bankarske usluge moraju biti jasno definirane, precizne, konkretne, a ponajprije moraju u sebi imati prijeko potreban kredibilitet. Budući da banka raspolaže tuđim sredstvima, ista najveću odgovornost ima prema svojim deponentima.

Razumno ponašanje kod donošenja svake poslovne odluke banke važno je kako pozicija banke ne bi bila ugrožena, a posredno i čitav bankarski sustav. Pri odlučivanju banka se treba rukovoditi pravilima struke i koristiti najnovijima znanstvenim saznanjima. Važno je da pri tome ima ispravna i potpuna saznanja o bonitetu klijenta, njegovoj kreditnoj sposobnosti, a kod složenijih poslova i većih kredita mora poznavati i tehnološke procese, tržišnu aktivnost proizvodnje koja se kreditira, tendenciju na domaćem i svjetskom tržištu te sve relevantne čimbenike koji utječu na veličinu njezina rizika.

Poslovnost svake banke je u uskoj vezi s njezinom autoimunošću, odnosno samostalnošću u odnosu na vlasnike banke. Jedini kriterij njezina poslovanja moraju biti:¹¹

- tržišni okviri,
- monetarno-kreditna politika središnje banke,
- zakonska regulativa.

U poslovanju s klijentima nije dozvoljeno nikakvo subjektivno raspolaganje sredstvima, lažno informiranje, lažno predstavljanje i nedostatak transparentnosti. Banke i bankarstvo moraju biti vrhunski legalisti koji jesu orijentirani na maksimiziranje profita, ali kroz jasno određene i poznate zakonske okvire.

Uredno poslovanje podrazumijeva stručnost, poslovnost i profesionalnost u obavljanju bankarskih poslova. Uredno poslovanje je nedjeljivo od obveze pridržavanja bankarskih principa i dobrih poslovnih običaja. Pridržavanjem principa poslovnosti i urednoga poslovanja banka i klijent uspostavljaju partnerski odnos, što

¹¹ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str.311.

u konačnici rezultira stabilnošću bankarskog sustava i uspostavljanja povjerenja na korist banaka i klijenata.¹²

3.2. Načelo rentabilnosti

Rentabilno poslovanje cilj je svakoga gospodarskog subjekta; svi poslovni subjekti nastoje maksimizirati dobit. Razumljivo da ovaj princip ima iznimno značenje kod banaka s obzirom na njihovu ulogu i utjecaj na cjelokupno gospodarstvo. Ostvarenje dobiti na razlici kamata koje banke primaju i koje banke plaćaju te druge usluge koje banke pružaju imaju osnovni cilj ostvarenja dobiti. Razvojem bankarskog sustava i stečenim iskustvima dolazi do promjena glede ostvarivanja profita. U suvremenim uvjetima imperativ nije maksimiziranje ove kategorije već postizanje profita koji će jamčiti i kratkoročnu i dugoročnu stabilnost. Rentabilno poslovanje mora biti istovremeno i sigurno i racionalno. Postoji razlika između profitabilnosti i rentabilnosti, jer ostvariti dobit jedne godine puno je lakše nego imati kontinuirano stabilno poslovanje. Rentabilnost znači dugoročno ostvariti zacrtane ciljeve.¹³

Ove ciljeve je moguće postići kroz promjenu cjelokupne poslovne politike i filozofije. Odnos s komitentima postaje partnerski. Mogući problemi kod bančinog komitenta nisu samo njegovi već problemi koji se rješavaju i uz pomoć banke koja je sudionik posla. Neplanirane situacije, koje mogu komitenta banke dovesti u teškoće te ugroziti ispunjenje njegovih obveza, banka partner rješava novim kreditima, ali i uspostavom skrbništva nad svojim poslovnim partnerom. Tim postupkom, ukoliko za njega postoji gospodarska osnovica, banka ne ugrožava princip svoje rentabilnosti, osigurava uspješnost svog klijenta ali i cjelokupnog gospodarstva u konačnici. Uvažavajući tržišne zakonitosti uz istovremeno poštivanje principa rentabilnosti, stvaraju se uvjeti za racionalno i rentabilno poslovanje svih subjekata koji su u poslovnom odnosu s bankom kao i same banke te alokacija sredstava u grane i djelatnosti koje garantiraju efikasnost povrata uložениh sredstava. Svakako da okvire djelovanja banke utvrđuju i središnja banka mjerama monetarne politike.¹⁴

¹²Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRiF plus, Zagreb, 2011., str.311.

¹³ Ibid.,str.312.

¹⁴ Matić B., Monetarna ekonomija, Sveučilište J.J.Storssmayera, Osijek, 2016., str. 274.

3.3. Načelo likvidnosti

Pod likvidnom bankom podrazumijeva se banka koja može u cijelosti podmiriti svoje dospjele novčane obveze, ali i staviti u tijek odobrene kredite te mora o dospijeću izvršiti sve svoje obveze po izdanim garancijama, akreditivima i drugim instrumentima plaćanja.¹⁵

Novčana obveza može biti osnovna ili uvećana za kamate. Poštivanje načela likvidnosti u sustavu papirne valute ima posebno značenje. Njegovo narušavanje utječe ne samo na nelikvidne gospodarske subjekte već može ugroziti i cjelokupan financijski, pa i gospodarski sustav zemlje. Poštovanje načela likvidnosti kod banaka isto je polazište bez kojeg se ne može, ali ono u bankarstvu ima i šire dimenzije.

Likvidnost je značajniji pokazatelj za svaku banku. Značenje likvidnosti, održavanje likvidnosti, planiranje likvidnosti, sposobnosti nošenja s neočekivanim poremećajima u likvidnosti je neopisivo bitno za banku. Ako se banka ne može nositi s vlastitim problemima u likvidnosti i s problemima likvidnosti cjelokupnog ustava, takva banka nema što tražiti u poslovima s klijentima ili se predstavljati kao financijska institucija.¹⁶

Likvidnost banke se osigurava kroz usklađivanje opsega angažiranja sredstava s izvorima tih sredstava. Osiguravanje i planiranje likvidnosti banke jedno je od najzahtjevnijih bankarskih tehnika. Riznica je središnje mjesto, srce banke. Glavna funkcija riznice je upravljanje cjelokupnom likvidnošću banke, u slučaju manjkova prikupljanje sredstava, a u slučaju viškova plasiranje sredstava. Sljedeća funkcija je upravljanje deviznom pozicijom banke, a isto tako se može baviti špekulacijama sa slobodnim sredstvima banke.

3.4. Načelo sigurnosti i efikasnosti ulaganja

Učinkoviti bankarski posao pretpostavlja rentabilnost bankovnog poslovanja koje osigurava njezinu likvidnost, omogućuju njezino uredno poslovanje te stvara uvjete za sigurna i efikasna ulaganja. Sigurno ulaganje podrazumijeva bankarski posao koji

¹⁵ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str.311.

¹⁶Ibid.

garantira povrat plasiranih sredstava (uz najmanji, odnosno prihvatljivi rizik) od strane njenog komitenta. Sigurnost plasmana za banku ima najmanje dvije dimenzije i to:¹⁷

- bonitet komitenta (poslovnog partnera banke),
- osiguranje pokrića (kolateralna) i njegova adekvatnost.

Bonitet u poslovnoj praksi sažeto označava kvalitetu, pouzdanost, poslovnu i posebno kreditnu sposobnost pravnih i fizičkih osoba. Informacije i saznanja o potencijalnom poslovnom partneru ili o promjenama poslovnog statusa dosadašnjih partnera olakšavaju donošenje odluka o prihvaćanju poslova, preko uočenog rizika utvrđuje se cijena, ocjenjuje se sigurnost naplate, odlučuje se o odobravanju kredita..¹⁸ Bonitet poslovnog subjekata obuhvaća širok raspon elemenata koje je potrebno istražiti. Kreditna sposobnost, likvidnost, rentabilnost poslovanja, tržišna prihvaćenost proizvoda odnosno usluga, goodwill, tendencije na domaćem i inozemnom tržištu, povjerenje, očekivanja samo su neki od elemenata. Ocjena boniteta komitenta važan je čimbenik za donošenje odluka u poslovnom svijetu.

Problem s kojim se banke susreću u svojem poslovanju je da od jedne strane uzimaju višak sredstava, a drugoj strani plasiraju višak sredstava. Zbog takva odnosa banka je dužna ispuniti obveze i prema strani od koje je dobila sredstva i omogućiti što veći povrat sredstava koje je plasirala. Banka se kao subjekt nalazi između ove dvije krajnosti: poveznica je između onih koji imaju i onih kojima trebaju sredstva. Zbog toga banke moraju imati načine kako bi osigurale što veći povrat sredstava koje su plasirale. Problem osiguranja povrata plasmana najčešće je vezan uz kreditni rizik i jasno je da kontrola kreditnog rizika predstavlja fundamentalnu osnovu poslovanja banke.¹⁹

¹⁷ Matić B., Monetarna ekonomija, Sveučilište J.J.Storssmayera, Osijek, 2016., str. 275.

¹⁸ Leko V., Stojanović A., Financijske institucije i tržišta, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2018., str.17.

¹⁹ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str.313.

4. PODJELA BANKOVNIH POSLOVA

Poslovanje banke moguće je promatrati kroz razne perspektive. Prva je perspektiva, i ona koja se najčešće spominje, bilančna perspektiva poslovanja banke, a pokazuje se kao prikupljanje depozita u pasivi i plasiranje kredita u pasivi. Iz ove perspektive, poslovanje banke je depozitno kreditno poslovanje pri kojemu banka prima sredstva od onih koji imaju višak sredstava i ta sredstva ustupaju banci i onih koji imaju manjak sredstava i traže sredstva od banke.²⁰

Osim osnovnoga depozitno-kreditnog poslovanja, poslovanje banke možemo promatrati i kroz druge usluge. Banka, primjerice, obavlja usluge platnog prometa, odnosno omogućuje klijentima plaćanje računa i transfera novca s jednog na drugi račun. Banka također obavlja i poslove mijenjanja valute za svoje klijente, odnosno mjenjačke poslove. Poslovi prikupljanja depozita, plasiranja kredita, platnoga prometa i mijenjanja valuta utječu na bilancu banke – mijenjaju veličinu bilance, mijenjaju depozitnu strukturu, mijenjaju valutnu strukturu.²¹

Nadalje, postoje također poslovi koji ne utječu na veličinu bilance, ali povećavaju dobit banke, na primjer, najam sefova. Postoje i poslovi koji na prvu ne utječu na bilancu banke, ali utječu na izvanbilancu banke. Primjer su garancije, usluge koje banka obavlja, a knjiže se u izvanbilanci. Iako se garancije početno knjiže u izvanbilanci banke, one imaju mogućnost u budućnosti utjecati na bilancu banke. Uslijed izvršenja garancije, garancija se iz izvanbilance prebacuje u bilancu kao potraživanje.

Podjela poslovanja banke nije jednostavna i jednoznačna. Jedna podjela se ne može napraviti zbog preklapanja poslovanja. Svima je važno razumijevanje procesa bankarskog poslovanja, bilo da su zaposlenici u banci ili da posluju s bankom. Podjela bankarskih poslova po bilančno-analitičkom obilježju napravljena je ovisno o bilančnoj poziciji u kojoj se nalazi odgovarajući bankovni posao, odnosno ovisno o tome javlja li se banka u konkretnoj transakciji kao dužnik ili vjerovnik, ili kao čisti posrednik. Kada je čisti posrednik, tada se transakcija samo evidentira u bančinom računovodstvu bez utjecaja na transakcije. Podjela bankarskih poslova po bilančno-analitičkom obilježju je najprikladnija budući da je primjenjiva kako za početne faze

²⁰ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str.19.

²¹ Ibid.

razvoja bankarstva tako i za najsuvremenije bankarske poslove. Prema toj podjeli poslovi mogu biti:

- neutralni, indiferentni ili komisijski bankarski poslovi,
- pasivni ili mobilizacijski bankarski poslovi,
- aktivni ili kreditni bankarski poslovi,
- vlastiti bankarski poslovi.

Neutralni poslovi nazivaju se još i indiferentni, posrednički ili uslužni poslovi. Obično su najbrojniji bankovni poslovi, a među njima su najpoznatiji poslovi platnog prometa, mjenjački poslovi te različiti komisijski i mandatni poslovi. Navedeni poslovi se mogu smatrati uslužnima. Proizvodi iz ovog uslužnog segmenta bančina poslovanja neposredno stvaraju prihode od naplaćenih prihoda i razlika u tečaju. Banka u ovim poslovima nastupa kao komisionar vršeći usluge za račun svoji klijenta.

Aktivni bankovni poslovi su poslovi u kojima je banka vjerovnik, a korisnik kredita dužnik od kojeg ona naplaćuje kamate. Ovi poslovi uključuju davanje zajmova, lombardiranje, diskontiranje vrijednosnih papira, ulaganje u vrijednosne papire i drugi poslovi koji utječu na aktivu banke sa svrhom ostvarivanja prihoda. Proizvodi ovog segmenta neposredno stvaraju prihod naplatom kamate i eventualne provizije. Razlika između naplaćenih prihoda na osnovu kamata i naknada u aktivnom segmentu i pasivnome segmentu predstavljaju prihod za banku odnosno neto kamatni prihod.

Pasivni bankarski poslovi su depozitni poslovi i svi drugi poslovi koji se odnose na pribavljanje novčanih sredstava i praćenje izvora dotične pasive. Osobina je pasivnih bankovnih poslova ta da za pribavljen novac banka obično plaća određenu naknadu (pasivnu kamatu) svom vjerovniku, dok se prihod stvara naknadno, tj. tek onda kada se naplati aktivna kamata od dužnika kojemu je banka plasirala prikupljeni novac. Bančin proizvod iz ovoga „pasivnog dijela“ može bilježiti ostvareni prihod onda kada mu pripadne razmjerni dio kamate naplaćene od prodanoga proizvoda iz „aktivnog segmenta“ bančina poslovanja.²²

Vlastiti poslovi su „noviji“ bankovni poslovi u kojima banka ne posluje s klijentima, a to su: trgovina na novčanom tržištu i tržištu vrijednosnih papira, vlasnička ulaganja

²² Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str.19.

kapitala u druge tvrtke, poslovanje novčanim karticama i ostali uslužni poslovi u svoje ime i za svoj račun. Prihodi i rashodi od ovih poslova rezultati su razlike između uloženog i vraćenog kapitala, a uslužni poslovi prihode ostvaruju od naplate odgovarajuće provizije.²³

4.1. Neutralni poslovi banke

Neutralni, posrednički ili komisijski poslovi najstariji su bankovni poslovi. Tu banka nije ni dužnik ni vjerovnik, banka je posrednik (opunomoćenik ili jamac svog komitent). Za posao koji obavlja, ubire proviziju ili drugu ugovorenu naknadu. Porast komisionih poslova uvjetovan je razvojem robnog i nerobnog prometa.²⁴ Platni promet je najznačajniji posrednički posao.

Platni promet je neizostavan dio gospodarskog sustava svake zemlje i njegova je temeljna funkcija omogućavanje sigurne i učinkovite uporabe novca kao sredstva plaćanja kao i izvršavanje bezgotovinskih platnih transakcija odnosno prijenos sredstava od platitelja primatelju plaćanja. Platni promet sastoji se od seta instrumenata, procedura, pravila i tehničke potpore za slanje informacija i namiru transakcija između sudionika.²⁵ U Republici Hrvatskoj platni promet se odvija preko sustava velikih plaćanja (HSVP), Nacionalnog klirinškog sustava (NKD), sustava TARGET2 i sustava EuroNKS.

Posrednički poslovi lančano su povezani s aktivnim i pasivnim poslovima. Kvaliteta, ažurnost i brzina u obavljanju posredničkih poslova neposredno utječe na intenzitet, kvalitetu i kvantitetu pasivnih i aktivnih bankovnih poslova i zajedno s njima stvara onu snagu i ulogu bank koju ona ima u suvremenim gospodarskim uvjetima. Podjela posredničkih poslova je.²⁶

- posredovanje u platnom prometu
- otvaranje akreditiva, izdavanje kreditnih pisama i ostalih instrumenata
- čuvanje i upravljanje vrijednostima (depo poslovi)

²³ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str.19.

²⁴ Lešić Z., Gregurek M., Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje B.A. Krčelić, Zaprešić, 2014., str.35.

²⁵ Hrvatska narodna banka, www.hnb.hr, 07.04.2019.

²⁶ Op.cit.

- kupovanje i prodaja vrijednosnih papira, deviza, valute i dragocjenih kovina (brokerski i mjenjački poslovi)
- preuzimanje jamstva i posredovanje kod izdavanja vrijednosnih papira (investicijsko bankarstvo).

Platnim prometom smatraju se sve vrste plaćanja između različitih subjekata (osoba) temeljem međusobnog pravnog osnova.²⁷ U platnom prometu banka ima posredničku ulogu između subjekata koji se pojavljuju nekom poslu. Platni promet možemo podijeliti na gotovinski, bezgotovinski i obračunski. Sva plaćanja u gotovini obuhvaća gotovinski platni promet, putem blagajni bez obzira radi li se o uplati ili isplati gotovine. Izostanak plaćanja u gotovini karakterizira bezgotovinski platni promet koji podrazumijeva jednostavno knjiženje dugovanja i potraživanja između sudionika platnog prometa bez obzira na mjesto gdje imaju svoje obveze. U današnje doba ovo je najprihvaćeniji oblik platnog prometa, a dodatno ga olakšava suvremena tehnologija. Kada se međusobna potraživanja i dugovanja prebijaju govorimo o obračunskim plaćanjima. Najznačajniji oblici ovog oblika plaćanja su cesija, asignacija, kompenzacija i preuzimanje duga.

Dokumentarni akreditiv je bankarski instrument međunarodnog plaćanja kojim nalogodavac (kupac) stavlja putem banke korisniku (prodavatelju) na raspolaganje određeni novčani iznos naplativ po ispunjenju određenih uvjeta.²⁸ Kreditno pismo je instrument koji se izdaje na temelju već odobrenog kredita u banci i njime banka izdavatelj kreditnog pisma preuzima obvezu da će kupljenu robu od strane navedenog korisnika platiti prodavatelju u određenom roku, do iznosa raspoloživih sredstava na pismu. Kreditno pismo je instrument plaćanja pomoću kojeg osoba koja je u njemu navedena, može podignuti novac do iznosa koji je također označen u pismu. Kreditno pismo se izdaje temeljem pokrića u odobrenom kreditu, a akreditiv temeljem pokrića u depozitu.²⁹ Otvaranje akreditiva i izdavanje kreditnih pisama česti su bankovni poslovi jer zahvaljujući svoji osobinama odgovaraju plaćanjima u trgovačkom prometu te pogoduju objema stranama.

²⁷ Matić B., Monetarna ekonomija, Sveučilište J.J.Storssmayera, Osijek, 2016., str. 269.

²⁸ HBOR, www.hbor.hr, 09.04.2019.

²⁹ Lešić Z., Gregurek M., Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje B.A. Krčelić, Zaprešić, 2014., str. 39.

Depo posao, uslužni bankovni posao čuvanja i upravljanja tzv. „pravih“ – nenovčanih depozita. Banka kod ovih poslova niti je dužnik niti vjerovnik već prima na čuvanje vrijednosne papire, predmete od dragocjenih kovina, umjetničke predmete, osobne predmete i druge pokretne, vrijedne stvari, a za usluge čuvanja naplaćuje proviziju prema tarifi naknada za usluge. Prodajući sigurnost svojih trezorskih sefova, banka nekad preuzima i obvezu poduzimanja određenih radnji (npr. naplata vrijednosnih papira o dospijeću i sl.).³⁰

Kupovanje i prodaja vrijednosnih papira, deviza, valute i dragocjenih (plemenitih) kovina za tuđi račun u najrazvijenijim tržišnim gospodarstvima najzastupljenije je posredovanje. Kupovanje i prodaja vrijednosnih papira i deviza je čisti komisioni posao u kojem se banka javlja kao čisti posrednik koji za svog komitenta kupuje ili prodaje vrijednosti na burzi. Ove poslove obavlja sama ili preko burzovnih posrednika (brokera).³¹

4.2. Pasivni poslovi banke

Pasivni poslovi banke jedni su od najstarijih bankarskih poslova. Vežu se za početke bankarstva budući da je jedna od najstarijih funkcija banke primanje novčanih depozita. Za banku ovi su poslovi važni jer ista preko njih prikuplja novčana sredstva potrebna za rad, uključujući odobravanje kratkoročnih kredita svojim klijentima. Kamatna stopa koju banka plaća na primljene depozite naziva se pasivna kamata.

U ovim poslovima banka se javlja kao dužnik. Depozitni potencijal banke čine.³²

- emisija novčanica,
- primanje depozita,
- zaduživanje kod drugih banaka,
- emisija vrijednosnica i
- eskont vlastitih mjenica.

³⁰ Poslovni dnevnik, www.poslovni.hr, 09.04.2019.

³¹ Lešić Z., Gregurek M., Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje B.A. Krčelić, Zaprešić, 2014., str.43.

³² Matić B., Monetarna ekonomija, Sveučilište J.J.Storssmayera, Osijek, 2016., str.243.

Pasivni poslovi stvaraju polugu depozitima poduzeća ili sredstvima građana za odobravanje kredita, a po kriteriju ročnosti dijele se na kratkoročne pasivne bankarske poslove i dugoročne pasivne bankarske poslove.

4.2.1. Kratkoročni pasivni bankovni poslovi

Najvažniji kratkoročni pasivni poslovi jesu depozitni poslovi kojima banka prikuplja depozite po viđenju poduzeća, stanovništva i države, jer oni preko multiplikacijskih procesa formiranja depozita i kredita oblikuju dodatne izvore sredstava. Osim depozita po viđenju (čekovni ili žiro depoziti) koji svakodnevno pritječu u banku radi obavljanja tekućih plaćanja, izuzetno su značajni i depoziti na štednju (ulozi na štednju stanovništva kao važniji izvor bankovnih potencijala).³³

Kratkoročni pasivni bankovni poslovi su:³⁴

- emisija novca, novčanica i kovanog novca
- depoziti po viđenju i depoziti oročeni do jedne godine
- krediti drugih banaka
- izdavanje blagajničkih i komercijalnih zapisa
- eskontiranje vlastitih mjenica vezanih uz primarnu emisiju novca centralne banke.

Emisija novca je kratkoročni bankarski posao. Danas monopol na emisiju novčanica imaju središnje banke koje u sustavu papirnatoг važenja emitiraju novčanice „ni iz čega“.

Primanje depozita je od izuzetnog značenja za svaku banku, jer ta sredstva čine osnovicu za odobravanje kredita, tj. služe kao temelj za multiplikaciju depozita, što zovemo sekundarna emisija novca. U kratkoročne depozite (a vista depozita) spadaju i poslovi vezani za pribavljanje slobodnog novca pojedinaca, gospodarskih

³³ Poslovni dnevnik, www.poslovni.hr, 07.04.2019.

³⁴ Lešić Z., Gregurek M., Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje B.A. Krčelić, Zaprešić, 2014., str.29.

subjekata i države, a to su: štedni ulozi, depoziti na tekuće i žiro račune te ostali depoziti³⁵:

- štedni ulozi znače prikupljanje štednih uloga stanovništva (fizičkih osoba) koji je vrlo značajan pasivni bankarski posao, s obzirom da štednja proizlazi iz ljudske potrebe za osiguranjem budućnosti, svoje i svojih najbližih,
- depoziti na tekuće i žiro račune su kratkoročni ulozi koji čine novčana sredstva trgovačkih društava, javnih poduzeća, institucija, države i fizičkih osoba, a služe za sva plaćanja među njima i to uglavnom knjižnim putem (depozitni novac) a rjeđe gotovinom,
- ostali depoziti su ulozi na raznim računima bez otkazanog roka, a najčešće su to sredstva raznih fondova.

Zaduživanje kod drugih banaka čest je kratkoročni pasivni bankarski posao kojim banke povećavaju svoj kreditni potencijal. Ujedno, ovaj bankarski posao ne povećava novčanu masu, budući da dolazi samo do drugačije alokacije novca.³⁶ Ovakav vid zaduživanja može se ostvariti kod središnje banke i između poslovnih banaka. Kod središnje banke najčešći oblici zaduživanja su reeskont, relombard, likvidnosni kredit, blagajnički zapisi, drugi certifikati o depozitu.

Reeskontni kredit je pasivni bankarski posao kod kojeg poslovna banka eskontira svoje mjenice kod središnje banke i time dolazi do sredstava prije njihova dospijeca. Sličan je i relombardni kredit samo što je predmet transakcije neki drugi vrijednosni papir. Kredite za održavanje likvidnosti odobrava središnja banka kako bi poslovne banke mogle u svakom trenutku izvršavati svoje dospjele obveze.

Blagajnički zapisi se izdaju na okrugle svote, mogu biti denominirani u domaćoj ili stranoj valuti, a njihov kupac sam odlučuje o visini upisane svote prilikom upisa. Središnja banka se obvezuje upisniku blagajničkog zapisa isplatiti u određenom roku upisani iznos uvećan za ugovorenu kamatu. Blagajnički zapisi HNB-a denominirani su u iznosima od 100.000 kn s rokom dospijeca 35, 91 ili 182 dana, a od travnja 1999. HNB izdaje i blagajničke zapise denominirane u DM i USA dolarima s rokom

³⁵ Lešić Z., Gregurek M., Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje B.A. Krčelić, Zaprešić, 2014., str.29.

³⁶ Matić B., Monetarna ekonomija, Sveučilište J.J.Storssmayera, Osijek,2016.,str.245.

dospijeća 63,91,182 ili 364 dana. Posljednjih nekoliko godina HNB ne izdaje blagajničke zapise.³⁷

4.2.2. Dugoročni pasivni bankarski poslovi

Osnovno obilježje dugoročnih bankarskih poslova je njihova ročnost koja je u pravilu preko godinu dana te njihova kvaliteta u odnosu na kratkoročne pasivne bankarske poslove budući da im je dospijeće unaprijed poznato.

Dugoročni pasivni bankovni poslovi obuhvaćaju:

- emisija dionica i drugih vrijednosnih papira
- oročeni depoziti od jedne godine na više
- dugoročni depoziti države i javnih ustanova
- izdavanje obveznica
- dugoročni krediti banaka i drugih kreditnih institucija
- vlastiti fondovi, sredstva rezervi i dr.
- akumuliranje dugoročnih sredstava pouzeća.

Dugoročni pasivni bankovni poslovi daju sredstva nižeg stupnja likvidnosti, a uspješnost ovog posla ima znatan utjecaj na investicije, a time i na ukupan gospodarski rast. Radi se o oročenim depozitima, te izdavanju vlastitih dionica i obveznica.³⁸

Dugoročni depoziti su svi oni s rokom dužim od godine dana. Dugoročni depoziti nose veći prinos od kratkoročnih depozita te stoga osiguravaju veću zaradu deponentu. Za primatelja depozita, banku dugoročni depoziti predstavljaju veći trošak ali ista ujedno može planirati svoje aktivnosti u vremenu te tako povećati svoj financijski potencijal. Štedni ulozi su najznačajniji dugoročni depozit, brojnost ulagača, stabilnost sustava, visina kamatnih stopa te navike i običaji utječu na značaj ovog izvora.

³⁷ Lešić Z., Gregurek M., Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje B.A. Krčelić, Zaprešić, 2014., str.29.-30.

³⁸ Ibid.

Najsigurnija i najstabilnija bankovna sredstva jesu ona koja su prikupljena emisijom dugoročnih vrijednosnih papira. Njihovim izdavanjem banka dobiva potrebna sredstva, a umjesto toga daje obvezu da će imaćima njenih dionica ili obveznicama isplaćivati određeni prinos.³⁹

4.3. Vlastiti bankarski poslovi

Vlastiti bankarski poslovi su poslovi koje banka obavlja u svoje ime i za svoj račun s ciljem ostvarivanja profita. Može se reći da su to poslovi novijeg datuma, a rezultat su razvoja tržišta i tržišnih gospodarstava te globalizacije uopće.

Vlastiti bankarski poslovi su:⁴⁰

- arbitražni poslovi
- burzovne špekulacije te
- osnivanje industrijskih poduzeća ili sudjelovanje u dioničarskim društvima.

Arbitražni poslovi obuhvaćaju poslove kupnje i prodaje prvenstveno deviza, manje valuta te danas sve više vrijednosnih papira s ciljem ostvarenja dobiti na razlici između kupovnih i prodajnih cijena.⁴¹ Kada banka kupuje i prodaje vrijednosne papire na burzi s ciljem ostvarivanja zarade na razlici između prometne i terminske kotacije radi se o burzovnim spekulativnim poslovnima. SWAP su najpoznatiji ovakvi poslovi.

4.4. Aktivni poslovi banke

Plasmani banaka ovise o veličini mobiliziranih sredstava, stanju privrede, novčanoj politici središnje banke, ponudi i potražnji za kreditima, konkurenciji, kreditnoj sposobnosti i bonitetu zajmotražilaca, rizicima sadržanim u plasmanima i potrebama okruženja u kojem banka djeluje.⁴²

³⁹ Poslovni dnevnik, www.poslovni.hr, 07.04.2019.

⁴⁰ Matic B., Monetarna ekonomija, Sveučilište J.J.Storssmayera, Osijek,2016.,str.271.

⁴¹ Moj bankar, www.moj-bankar.hr, Vlastiti bankarski poslovi, 07.04.2019.

⁴² Leko V.,Stojanović A., Financijske institucije i tržišta, Sveučilište u Zagrebu,Ekonomski fakultet, Zagreb, 2018.,str.119.

Aktivni bankarski poslovi su oni u kojima se poslovna banka pojavljuje kao vjerovnik, a kamata koju banka obračunava na plasirana sredstva naziva se aktivna kamata. Kreditni poslovi su najvažniji aktivni poslovi banke.

S prvom pojavom viška vrijednosti, dakle prije više stoljeća, ljudi počinju posuđivati proizvode kako bi zadovoljili svoje trenutne proizvode. Ovaj se čin temeljio na međusobnom povjerenju između onoga tko je posuđivao proizvod (vjerovnik) i onoga tko je primao taj proizvod (dužnik). Vjerovnik pri tome ustupa određenu stvar dužniku, a ovaj mu treba vratiti istovrsnu stvar ili drugu stvar iste vrijednosti. Takav kredit se naziva robni kredit u izvornom obliku.⁴³

Pojavom novca nastaje novčani kredit. Novac je univerzalna roba te se za njega može dobiti bilo koja druga roba. Kada osoba koja raspolaže novčanim sredstvima (vjerovnik, povjerilac, zajmodavac, kreditor) ustupa drugoj osobi (dužniku, zajmoprimcu) određeni iznos novca na ugovoreni rok uz obvezu vraćanja posuđenog novca i kamate nastaje novčani kredit. Danas uz gotov novac, krediti su nezaobilazni u razvoju proizvodnje i prometa.

Profesionalni kredit nastaje kada vjerovnik ustupa dužniku određeni iznos novca uz uvjete da mu ga on vrati u točno ugovorenom roku zajedno s ugovorenim kamatama i osiguranje za povrat novca (zalog, garancija, pismena obveza, lombard). Pojavom profesionalnog kredita pojavljuju se i lihvari – zelenaši. Oni ostvaruju velike zarade na račun dužnik, koje su ponekad i nekoliko puta veće od važećih kamatnih stopa.⁴⁴

Ročna struktura ili dospelost otplate obuhvaća tri tradicionalna oblika kreditiranja: kratkoročne, srednjoročne i dugoročne kredite. Iza konvencionalno određenih rokova dospijeće kredita, stoji suštinsko razlikovanje tri kvalitativno različita oblika kreditiranja privrede i ostalih subjekata, premda se formalno aktivni poslovi u gruboj podjeli dijele na aktivne kratkoročne i aktivne dugoročne bankovne poslove.⁴⁵ Krediti s rokom dospijeća do godine dana su kratkoročni krediti i s njima se financira tekuća aktivnost i likvidnost poslovnih subjekata i pokriveni su kratkoročnim izvorima. Srednjoročni krediti imaju rok dospijeća od jedne do pet godina, financiraju trajna obrtna sredstva, investicije manjeg obujma i pokrivaju se iz sredstava koja imaju

⁴³ Matić B., Monetarna ekonomija, Sveučilište J.J.Strossmayera, Osijek, 2016.,str.248.

⁴⁴ Lešić Z.,Gregurek M., Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje B.A. Krčelić, Zaprešić, 2014, str.31.

⁴⁵ Poslovni dnevnik,www.poslovni.hr, 07.04.2019.

srednjoročnu dosjelost, najčešće su to štedni depoziti građana. Dugoročni krediti imaju dospijeće iznad pet godina i uglavnom su vezani za financiranje sektora privrede i djelom za financiranje stambene gradnje, a financiraju se isključivo iz dugoročnih financijskih sredstava.

Kredit je odigrao osobitu ulogu u procesu nastajanja i razvitka kapitalizma, pridonoseći širenju robno novčanih odnosa i tržišta, koncentraciji kapitala i stvaranju klase najamnih radnika. U uvjetima kapitalističkog načina proizvodnje, kredit postaje osnovni uvjet za reprodukciju kapitala. U kružnom toku kapitala dolazi do usporavanja kruženja kapitala i potrebe za novim kapitalom koji treba osigurati nesmetani tok proizvodnje i prometa. U takvim uvjetima bankovni kapital (kredit) postaje osnovni uvjet za reprodukciju koji ubrzava zatvaranje proizvodnog ciklusa i pretvara proizvedene robe u novac.⁴⁶

Sve veća koncentracija kapitala u bankama i sustav bezgotovinskog plaćanja, omogućio je bankama da odobravaju kredite iznad depozitnih sredstava koncentriranih kod njih i da se na taj način udvostručuju, utrostručuju ista depozitna sredstva – odnosno da iste depozite koriste za više plaćanja. Taj postupak kojim banke kreiraju novu novčanu masu nazivamo multiplikacija kredita i depozita. Na taj način banka dolazi u dominantan položaj i ima široke mogućnosti da kreditima neposredno utječe na reguliranje proizvodnje, potrošnje i da usmjerava razvoj prema svojim željama i interesima.

Središnje pitanje za bankovni menadžment u politici plasmana jest razrješenje konfliktnih ciljeva profitabilnosti, likvidnosti i kontrole rizika. Potražnja za bankovnim kreditima veća je od ponude pa je ključan problem uprave banke kako između brojnih mogućnosti izabrati optimalni miks plasmana, ostvariti najvišu dobit (prinos) uz zadržavanje likvidnosti i rizik koji je spremna preuzeti ili joj to zakon dozvoljava.⁴⁷

⁴⁶ Lešić Z., Gregurek M., Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje B.A. Krčelić, Zaprešić, 2014., str.31.

⁴⁷ Leko V., Stojanović A., Financijske institucije i tržišta, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2018.,str. 119.

4.4.1. Krediti

Odobrovanje kredita u srži je bankovnog poslovanja. Krediti prosječno čine 60% imovine banaka, a kreditna aktiva daleko je najvažniji dio njihove aktive. Velike banke sklonije su kreditima jer se mogu izložiti i preuzeti više kreditnog rizika nego male banke.⁴⁸

Banka koja je primila sredstva putem pasivnih poslovanja, s tim sredstvima raspolaže u aktivi. Uzimajući u obzir to da primljena sredstva sa sobom nose trošak, banka nastoji plasirati sredstva tako da ima veći prihod od troška koji mora platiti za prikupljenu pasivu. Banka plasira sredstva ekonomskim subjektima koji imaju manjak raspoloživih sredstava.

Na početku je potrebno obratiti pozornost na terminologiju. Uporaba raspoloživih sredstava banke obično ima generički termin – plasman. Plasirati sredstva za banku znači upotrijebiti slobodna sredstva, ali plasiranje sredstava nije nužno ograničeno samo na kredite. Kredit je samo jedan od mogućih instrumenata koje banka može uporabiti kako bi klijentima plasirala sredstva ili kako bi uporabila sredstva, ali postoje i drugi oblici plasmata kojima banka može dati sredstva klijentima; najbolji su primjer obveznice. Kada banka kupi obveznicu koju je izdalo poduzeće ili država, banka je izravno plasirala svoja sredstva klijentu, samo je razlika u karakteristikama instrumenta. Obveznica, kredit ili neki treći instrument samo su oblici kojima banka financira klijente. Kredit je najčešći oblik plasmata i kao termin se najčešće rabi. Osim plasiranja sredstva klijentima, banka može uporabiti sredstva kako bi trgovala s raznim instrumentima i ostvarivala prihode u razlici na kupovnoj ili prodajnoj cijeni.⁴⁹

Kredit ćemo definirati kao plasman sredstava banke klijentu po definiranim uvjetima: trajanju, kamatnoj stopi, naknadi, valuti i elementima osiguranja.

Cijena kredita je kamatna stopa. Banka za kredit također može naplaćivati i naknadu. Naknada se kod kredita obično sastoji od različitih elemenata. Najčešća je naknada za obradu kredita ona koja je izražena u postotku ukupne svote kredita. Kamatna stopa koju klijent plaća na kredit i naknada koji plaća banci za klijenta predstavljaju trošak kredita za klijenta, a prihod od kredita za banku. Cjelokupni trošak kredita

⁴⁸ Lešić Z., Gregurek M., Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje B.A. Krčelić, Zaprešić, 2014., str.120.

⁴⁹ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str 169-170.

(naknada i kamata) predstavljaju stvarni trošak za klijenta. Regulatori često propisuju bankama da moraju klijenta obavijestiti o tom stvarnom trošku pa banke to čine izražavanjem efektivne kamatne stope. Efektivna kamatna stopa na kredit je kamatna koju bi klijent morao platiti ako bi svi troškovi po kreditu bili ujedinjeni u kamatni trošak.⁵⁰

Na razvijenim financijskim tržištima dobri krediti i dobri dužnici su izgubljeni za banke je velika poduzeća sa dobrim bonitetom sama izlaze na tržišta i izdavanjem zadužnica pribavljaju dovoljno jeftinijih sredstava. Mala i srednja poduzeća su pravi klijenti banaka jer su uvijek jače vezana uz banku te o njoj ovise i u dobrim i u kriznim vremenima.

4.4.1.1. Funkcije kredita

U suvremenim tržišnim gospodarstvima kredit zauzima središnje mjesto. Bitne funkcije kredita su:⁵¹

- funkcija osiguranja neometanog procesa reprodukcije,
- funkcija stvaranja novca,
- funkcija realokacije novca,
- funkcija koncentracije sredstava.

Funkcija osiguranja neometanog procesa reprodukcije

Kroz ovu funkciju, postojanjem kreditnih odnosa, osigurava se razvoj gospodarskih subjekata ali i čitavog gospodarstva neke zemlje. Vremenska nepoklapanja između ulaganja i dobit od tih ulaganja bitna su značajka suvremene proizvodnje. Kreditiranjem se taj problem najučinkovitije rješava. Krajnje neracionalno pa čak i štetno, bi bilo osigurati kontinuitet proizvodnje vlastitim sredstvima putem vlastitih rezervi.

⁵⁰ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str.170.

⁵¹ Srb V., Matić B., Bankarstvo, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2000., str.46.

Funkcija realokacije novca

Ova funkcija, premještanja novca ukazuje na efikasnost ulaganja slobodnih sredstava u djelatnosti koje su profitabilne ili profitabilnije od drugih. Pri tome se ne smije zanemariti rizik koji se javlja pri svakom poduzetničkom poduhvatu. Alokaciju kreditnog novca određuje optimaliziranje profita uz minimaliziranje rizika te se na takav svakako povećava i učinkovitost poslovanja čitavog gospodarstva.

Funkcija koncentracije sredstava

Ova funkcija je jedna od vrlo starih funkcija kredita. Koncentracija slobodnih sredstava u bankama ima dvojaku ulogu. S jedne strane ona predstavlja kupovnu moć nacije, a s druge strane služi za sekundarnu emisiju novca.⁵²

Nastavno na opise pojedinih funkcija kredita može se zaključiti da se funkcije međusobno isprepliću i uzajamno nadopunjuju.

4.4.1.2. Vrste kredita

Kreditni, kao i depoziti, mogu se podijeliti na nekoliko načina. Standardna podjela kredita po valuti je sljedeća.⁵³

- krediti u domaćoj valuti
- krediti s valutnom klauzulom
- krediti u stranoj valuti.

Kreditni u domaćoj valuti isplaćeni su u domaćoj valuti, u Republici Hrvatskoj u kunama i klijent ga u toj valuti i vraća. Kreditni s valutnom klauzulom su oni čija je otplata vezana za stranu valutu. Kredit je isplaćen u domaćoj valuti, najčešće po srednjem tečaju HNB-a, otplatni plan napravljen u stranoj valuti te je mjesečna obveza klijenta izračena u stranoj valuti. To znači da klijent otplaćuje anuitet/ratu u domaćoj valuti ali visina anuiteta/rate na pojedini dan ovisi o tečaju strane valute uz koju kredit ima klauzulu. Kreditni isplaćeni u stranoj valuti su kreditni isplaćeni u stranoj valuti i koje klijent otplaćuje u stranoj valuti.

⁵² Srb V., Matić B., Bankarstvo, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2000, str.47.

⁵³ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str.171.

Tablica 1: Distribucija kredita drugih monetarnih financijskih institucija kućanstvima prema namjeni i valutnoj strukturi na kraju razdoblja, u milijunima kuna

	2013	2014	2015	2016	2017
1. Potrošački krediti	74,2	44,3	19,9	18,0	16,2
1.1. Kunski bez klauzule	68,5	41,4	17,4	16,3	15,0
1.2. Kunski s klauzulom	5,7	2,9	2,4	1,7	1,2
1.2.1. uz euro	5,5	2,9	2,4	1,7	1,2
1.2.2. uz franak	0,2	0,0	-	-	-
1.3. Devizni krediti	-	-	-	-	-
2. Stambeni krediti	61.460,1	60.227,5	59.075,3	52.517,7	52.827,9
2.1. Kunski bez klauzule	4.415,9	4.551,7	5.603,7	10.523,7	14.082,8
2.2. Kunski s klauzulom	57.034,1	55.666,4	53.467,9	41.991,0	38743,0
2.2.1. uz euro	35.536,5	35.378,6	35.795,4	40.525,9	37.793,0
2.2.2. uz franak	21.459,8	20.244,8	17.625,2	1.414,7	899,6
2.3. Devizni krediti	10,1	9,3	3,7	3,0	2,1
3. Hipotekarni	3.007,4	2.844,3	2.599,4	2.227,5	1.970,7
3.1. Kunski bez klauzule	179,9	178,0	179,2	175,5	196,1
3.2. Kunski s klauzulom	2.821,7	2.663,8	2.417,2	2.045,8	1.772,9
3.2.1. uz euro	2.340,1	2.231,6	2.080,2	2.001,5	1.744,4
3.3. Devizni	5,8	2,5	3,0	6,2	1,7
4. Gotovinski nenamjenski	37.229,2	39.064,8	39.812,2	40.745,6	42.955,4
4.1. Kunski bez klauzule	11.674,6	14.976,4	18.614,3	23.528,7	28.843,3
4.2. Kunski s klauzulom	25.553,37	24.087,9	21.197,7	17.216,8	14.108,4
4.2.1. uz euro	25.304,8	23.875,0	21.034,2	17.151,7	14.053,8
4.3. Devizni krediti	0,9	0,5	0,2	0,1	3,6

Izvor: izrada autora, HNB, www.hnb.hr, Bilten 244, godina XXIV, lipanj, 2018.

Iz tablice 1. može se zaključiti da su banke u vremenskom periodu od 2013. godine pa sve do 2017. godine kućanstvima najviše plasirale stambenih kredita s tim da se dalje zaključuje kako je u tom periodu najviše plasirano kunskih kredita što odražava povećanu nesklonost tog sektora preuzimanju valutnog rizika.

Ne postoji jednoznačna podjela kredita. Kredite je moguće podijeliti po karakteristikama kredita, ali prije svega treba naglasiti da svaki kredit sadržava nekoliko karakteristika, tako da svaki kredit ulazi u nekoliko mogućih podjela. Najčešće podjele kredita su po sljedećim karakteristikama: trajanju, sektorima, namjeni i kamatnoj stopi. Kredit po trajanju se dijele na:⁵⁴

- kratkoročne
- srednjoročne
- dugoročne.

⁵⁴Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRiF plus, Zagreb, 2011., str.172.

Podjela kredita može biti i po ekonomskim sektorima s određenim kategorijama:

Kredit građanima

- obični građani
- affluentni klijenti

Kreditu poduzećima

- velika poduzeća
- mala i srednja poduzeća
- obrtnici
- međunarodna poduzeća

Kreditu financijskim institucijama

- banke

Kreditu državi

- vladi
- pojedinim ministarstvima
- poduzećima u državnom vlasništvu
- plasmani za koje jamči država

Kreditu lokalnoj samoupravi

Kreditu neprofitnim organizacijama

Ostali krediti.

Sektorska distribucija kredita vrlo je bitna za banku jer održava strategiju i mogućnosti banke. Sve banke kreditiraju građane i poduzeća, ali je većina banaka pri tome usmjerena na nekoliko ključnih sektora i podsektora ekonomije. Banke mogu biti usmjerena na velika poduzeća i affluentne klijente. Unutar kreditiranja poduzeća manje banke će se više usredotočiti na mala i srednja poduzeća i obrtnike, a velike banke na velika poduzeća. Sektorska distribucija kredita puno govori o strategiji i rizičnome profilu banke.

Tablica 2: Dani krediti banaka, na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima

	XII 2013	udio	XII 2014	udio	XII 2015	udio	XII 2016	udio	XII 2017	udio
Opća država	43.460,8	15,2	56.339,5	20,1	57.544,8	20,9	50.997,2	19,5	39.883,9	16,2
Nefinancijska društva	107.989,4	37,6	92.019,5	32,9	87.296,5	31,7	83.378,8	31,9	81.808,3	33,3
Stanovništvo	123.595,3	43,1	122.346,4	43,7	120.426,7	43,7	113.246,0	43,4	114.531,7	46,6
Ostali sektori	11.822,1	4,1	9.224,3	3,3	10.180,4	3,7	13.577,6	5,2	9.641,3	3,9
Ukupno	286.867,6	100	279.929,8	100	275.421,4	100	261.199,5	100	245.865,3	100

Izvor: Izrada autora temeljem podataka HNB-a, www.hnb.hr, Bilten o bankama 29-31

U tablici 2. su prikazani podaci o danim kreditima banaka za vremenski period od pet godina. Iz istih se može zaključiti da je u svim godinama većina kredita usmjerena stanovništvu i poduzećima. Udio kredita stanovništvu u svim godinama iznosi preko 43% što je ujedno i najveći udio. Krediti općoj državi u 2017. godini smanjili su se za gotovo 11 mlrd. kuna i to ponajviše zbog provođenja mjera poslovnog i financijskog restrukturiranja javnih poduzeća iz djelatnosti gradnje cesta i autocesta.

Kriza koja je počela 2008. godine u nekim se zemljama produljila vremenski više od očekivanog. Taj period karakterizira stagnacija kredita i pad gospodarskih aktivnosti. Neke od država Europske unije koje su zabilježile gospodarski oporavak nisu zabilježile doprinos kreditnog rasta. Pretpostavka je da glavni razlog gospodarskih poteškoća leži u nedovoljnim i/ili preskupim kreditima.

Razlog zašto ljudi ne uzimaju više kredita mogao bi ležati u neadekvatnoj monetarnoj politici, previsokim kamatnim stopama i/ili nedovoljnom apetitu banaka za rizikom. K tome, izgleda da postoji problem i sa strukturom kreditnog portfelja u kojem dominiraju krediti stanovništvu. Naizgled je logično postaviti tezu da su razvojni i strukturni problemi gospodarstva povezani s nedovoljnim kreditiranjem poduzeća.⁵⁵

Brojna istraživanja su dokazala pozitivan utjecaj kredita na privredni rast i razvoj. Dvadeseto stoljeće je stoljeće snažnog razvoja kredita, ne samo onih koje odobravaju financijske institucije već i međusobnog kreditiranja privrede. Promptno i gotovinsko plaćanje zapreka su razvoju trgovine. Zbog konkurencije i rasta prometa, kredit postaje ključni element poslovnog ciklusa. Potrebe širenja poslova dovele su

⁵⁵ HUB, www.hub.hr, HUB Analiza br.57, str.2.

da se krediti odobravaju svima, a ne samo temeljito provjerenim kupcima. Poduzeća omogućavaju vrijeme da plate kupljenu robu jer bi se bez kredita smanjila proizvodnja, prodaja, zaposlenost, plaće i drugo. Kredit omogućava masovnu proizvodnju – nabavu sirovina, veću proizvodnju, lakšu distribuciju i prodaju, bržu i sigurniju naplatu, niže jedinične troškove, a zbog ekonomije razmjera i snižavanje cijena. Razvoj proizvodnje i zapošljavanje milijuna moguće je samo na načelu kupi danas – plati kasnije.⁵⁶

⁵⁶ Leko V., Stojanović A., Financijske institucije i tržišta, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2018., str.131-132.

5. ZNAČAJ BANKOVNOG KREDITIRANJA ZA GOSPODARSTVO RH

Odnos između kredita odnosno duga i ekonomskog rasta jedna je od vječnih tema makroekonomske analize. U razdobljima gospodarskog rasta postavljaju se pitanja uzrokuje li ekspanzija kredita gospodarski rasta ili krediti samo reagiraju na poboljšanje investicijske prigode i rast gospodarske aktivnosti.⁵⁷

Teorijska i empirijska istraživanja ukazuju da razvitak financijskih institucija i tržišta može pridonositi učinkovitoj alokaciji resursa, što pozitivno utječe na ukupnu ekonomsku učinkovitost, gospodarski rast i društveni razvitak. S druge strane, ukazuje i na mogućnost da njihove neusklađenosti uzrokuju pogoršanje stanja u realnom sektoru ekonomije. Međutim potvrđuje se i teza da u ekonomiji čiji je realni sektor opterećen različitim makroekonomskim neravnotežama, ni financijski sektor nije moguće održati stabilnim.⁵⁸

Temeljne karakteristike hrvatskog financijskog sustava, raznolikost, učinkovitost i uspješnost u najvećoj su mjeri određene nasljedstvom te posljedicama provedenih reformi i tranzicijskih događanja.

Hrvatski financijski sustav u posljednjih je dvadeset pet godina bio predmet brojnih promjena tipičnih za tranzicijske zemlje. Njihov najveći dio strukturnog je karaktera i zapravo predstavlja unapređenje financijskog sustava u skladu sa suvremenim financijskim kretanjima u svijetu i novonastalim potrebama sudionika hrvatskog financijskog tržišta.⁵⁹

Odnos između kredita i rasta pokazuje se kao iznimno složena pojava. Razlikuje se među zemljama, a u vremenu prolazi kroz strukturne promjene.⁶⁰ U procesu kreditiranja odnosno zaduživanja poduzeća i stanovništvo imaju različite uloge. Poduzeća se u odnosu na stanovništvo koriste širokim spektrom izvora financiranja. Za stanovništvo bankovni krediti imaju veliku važnost jer se stanovništvo gotovo u cijelosti financira kod banaka dok za poduzeća su manje važni.

⁵⁷ HUB, www.hub.hr, HUB Analize broj 57: Krediti, dug i gospodarski rast: izlaz iz začaranog kruga, travanj 2016

⁵⁸ www.hrcak.srce.hr, Krnić B., Radošević D., Makroekonomske neravnoteže u hrvatskoj ekonomiji: dualitet između financijskog i realnog sektora, 03.04.2019.

⁵⁹ Leko V., Stojanović A., Financijske institucije i tržišta, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2018., str.327.

⁶⁰ HUB, www.hub.hr, HUB Analize broj 57: Krediti, dug i gospodarski rast: izlaz iz začaranog kruga, travanj 2016.

Investicijski ciklus u Hrvatskoj još nije ušao u zrelu fazu, pa je s tog gledišta mogućnost rasta kredita otvorena. Neke od politika o kojima će zavisi ostvarenje potencijala su poboljšanje poslovne klime, uklanjanje regulatornih ograničenja, restrukturiranje i privatizacija državnih tvrtki. Korištenje sredstava EU fondova dodatni je potencijal vezan za oporavak kreditiranja.

Jedan od problema s kojima se suočavaju hrvatski poduzetnici zaista se odnose na problem financiranja što je osobito izraženo kod srednjih, malih i mikro poduzetnika. S bankarske pozicije to se uobičajeno tumači visokom rizičnosti poduzeća neovisno o tome polazi li se od niske kapitalizacije ili visoke zaduženosti. Naime, u oba slučaja raste mogućnost da takav klijent neće biti u mogućnosti vraćati kredit. Dodatni argument za veću rizičnost kredita poduzetnicima mnogi ističu i u slučaju visokog stupnja rigidnosti tržišta rada jer se tada negativni makroekonomski trendovi prije ogledaju u padu profitabilnosti i narušavanju kreditne sposobnosti poduzeća nego u povećanju nezaposlenosti ili smanjenju plaća. S druge strane, krediti stanovništvu se uobičajeno smatraju manje rizičnima zbog brzine i lakoće ugovaranja kolaterala, lakše statističke analize rizika zbog većih i potpunijih standardiziranih baza podataka, pouzdanijih podataka od dohocima te veće mogućnosti diverzifikacije rizika.⁶¹

Ostvarenje potencijala rasta zavisi će i o sposobnosti kreditnih posrednika da ponude sredstva na domaćem tržištu po konkurentnim uvjetima. Ti uvjeti trenutno nisu povoljni u usporedbi s uvjetima u razvijenim zemljama, osim za prvorazredne klijente, što ne jamči razvoj tržišta kredita. U sektoru poduzeća nedostaje kapitala, a rizici, uključujući i onaj države, i dalje su visoki. Regulatorni troškovi veći su nego u EU, osobito u Euro području. Stoga se tri mjere usmjerene ka otklanjanju ovih nedostataka mogu pokazati ključnima za daljnji razvoj kreditnog poslovanja u Hrvatskoj:⁶²

1. razvitak tržišta kapitala i kapitalno jačanje poduzeća, napose malih i srednjih klijenata koji su prirodno usmjereni na domaće banke,
2. smanjenje svih vrsta rizika, osobito rizika države i institucionalnih rizika i
3. smanjenje regulatornog troška u kontekstu priprema za uvođenje eura.

⁶¹ Bogdan Ž., Stipković P., stručni rad, Pokazatelji hrvatskog bankovnog sustava i gospodarski rast, Zbornik EFZG, godina 15. Br.2.2017.

⁶² HUB, www.hub.hr, HUB Analize broj 58: Banke i razvoj: Strukturna analiza iz perspektive početka 2017.

5.1. Kamatna stopa

Karakteristika novca je da nema istu vrijednost danas i u budućnosti. Problem vremena i novca, u stvari, odražava cjelokupni moderni monetarni sustav. S rastom cijena, novac danas vrijedi više nego što vrijedni novac sutra. Novac će sutra vrijediti manje nego danas zbog rasta cijena.⁶³

Banke uzimaju sredstva od onih koji imaju višak sredstava i plasiraju sredstva onima koji imaju manjak sredstava. U takvoj konstrukciji vrijeme je sastavni dio poslovnih odnosa banke. Oni koji imaju višak sredstava daju banci sredstva na određeni rok, dočim oni koji imaju manjak sredstava posuđuju od banke sredstva na određeni rok. Ako klijent plasira svoja sredstva banci, traži od banke naknadu za ustupljena sredstva. Ako pak klijent primi sredstva od banke, banka će ustupiti sredstva po nekoj cijeni. Odnos banke i klijenta je odnos koji postoji u vremenu, a kamatna stopa isto tako u svojoj biti predstavlja i cijenu vremena, ali i buduću očekivanu cijenu novca. Banka raspolaže novcem na određeno vrijeme; vrijednost novca se mijenja tijekom vremena, a kamatna stopa je cijena novca koja je stavljena na uporabu kroz neko vrijeme. Banka plaća kamatu (cijenu) onima od kojim je dobila novac na raspolaganje. Banka naplaćuje kamatu (cijenu) od onih kojima je plasirala sredstva na određeno vrijeme.⁶⁴

Kamatna stopa uvelike ovisi o količini novca u ekonomiji i monetarnoj politici koju provodi centralna banka. Kako se mijenja količina novca u ekonomiji tako banke reagiraju i mijenjaju svoje pasivne kamatne stope. Važno je znati što kamatna stopa znači za banku. Kamatna stopa je za banku istovremeno izvor prihoda i izvor troškova. Novac koji banka prima u pasivi, banka plaća po određenoj kamatnoj stopi. Za novac koji banka plasira u aktivi banka ostvaruje prihode. Naravno svrha banke kao i svakoga drugoga poduzeća jeste da ostvaruje dobit. Odmah se nameće logika po kojoj banka mora plasirati novac po većoj kamatnoj stopi nego po kojoj je primila isti taj novac.⁶⁵

⁶³ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRiF plus, Zagreb, str. 151.

⁶⁴ Ibid., str.151-152.

⁶⁵ www.neven-vidakovic.com/pdf/mojabanka/kamatna_stopa.pdf

Tablica 3: Kamatne stope kreditnih institucija na kunske kredite kućanstvima i nefinancijskim društvima

	XII 2013	XII 2014	XII 2015	XII 2016	XII 2017
1. stanovništvo					
1.1. potrošački	6,26	7,11	6,48	6,39	6,02
1.2. stambeni	5,81	5,27	5,09	4,55	3,89
2. nefinancijska društva					
2.1. krediti do 2 milijuna kuna	6,40	6,27	5,67	5,16	4,20
2.2. krediti od 2-7,5 milijuna kuna	4,68	3,96	3,90	3,81	2,65
2.3. veći od 7,5 milijuna kuna	4,32	4,12	3,84	3,55	2,63

Izvor: izrada autora temeljem podataka HNB-a, www.hnb.hr, Bilten 247, str. 56. i 60.

Tablica 3. prikazuje kamatne stope kreditnih institucija na kunske kredite kućanstvima i nefinancijskim društvima. U vremenskom periodu za koji su u tablici iskazani podaci može se zaključiti kako su kamate uz u padu, a taj trend se nastavio i u 2018. godini. Iz istog se zaključuje da su kamate danas na povijesno najnižim razinama.

Graf 1: Međuodnos kamatnih stopa i kredita privatnom sektoru u Republici Hrvatskoj

Izvor: izrada autora, Trading Economics, www.tradingeconomics.com (07.12.2018.)

Iz grafa je vidljivo da su kamatne stope posljednje dvije godine u osjetnom padu ujedno je vidljivo i kako su krediti privatnom sektoru također na nižim razinama nego 2014. godine i 2015. godine. Na temelju podataka se može zaključiti kako pad kamatnih stopa nije imao utjecaja na povećanje kreditnih aktivnosti privatnog sektora odnosno da se potražnja za kreditima nije povećala.

5.2. Inflacija

Vrijednost novca, točno kupovna moć novca, nije konstantna nego je podložna promjenama. Promjene novca se mogu gledati kroz dvije različite usporedbe. Novac tijekom vremena mijenja svoju vrijednost u odnosu na samoga sebe i prema drugim valutama. Promjena novca tijekom vremena izravno je vezana za pojavu da se danas može kupiti više robe i usluga nego što može ista količina novca u nekome budućem vremenu. Smanjenje vrijednosti novca izravna je pojava koja nastaje kao rezultat inflacije, odnosno rasta cijena tijekom vremena. Novac također mijenja svoju vrijednost u odnosu na novac drugih država. Vrijednost novca koja se mijenja u odnosu na drugu valutu – međunarodna vrijednost – nazivamo intervalutarnom promjenom vrijednosti novaca. Ako vrijednost novca raste prema drugoj valuti, to nazivamo aprecijacijom, a ako vrijednost novca prema drugoj valuti pada, tu pojavu nazivamo deprecijacija.⁶⁶

U tržišnom gospodarstvu cijene proizvoda i usluga mogu se uvijek promijeniti. Neke cijene rastu, druge padaju. O inflaciji govorimo kada dođe do općeg povećanja cijena robe i usluga, a ne do povećanja cijena pojedinih artikala. Posljedično za jedan euro možemo kupiti manje ili, na drugačiji način iskazano, jedan euro vrijedi manje nego prije. Sva roba i usluge koje iskoriste kućanstva tijekom godine prikazani su u košarici proizvoda. Svaki proizvod u toj košarici ima cijenu koja se može s vremenom promijeniti. Godišnja stopa inflacije cijena je ukupne košarice u danom mjesecu uspoređena s njezinom cijenom isti mjesec prethodne godine.⁶⁷

Visoka i persistentna inflacija štetno djeluje na sve grane gospodarstva jedne zemlje. Ona se negativno odražava, kako na sam proces proizvodnje tako i na plaće, standard, potrošnju, štednju i ukupne političke odnose u jednoj zemlji. Problem inflacije jest u tome što stvara i povećava nesigurnost u ekonomiji i ekonomskim procesima. Česte promjene stope inflacije onemogućuju dugoročno planiranje i poduzeća stavlja u ekonomsko okruženje kada nisu u stanju pravilno predvidjeti buduće prihode i rashode. Sudionici u ekonomiji nastoje planirati svoje aktivnosti. Što je ekonomija stabilnija, to će sudionici e ekonomiji moći planirati svoje ponašanje na

⁶⁶ Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRIF plus, Zagreb, 2011., str.232.

⁶⁷ Europska središnja banka, www.ecb.europa.eu, 09.04.2019.

duže vremenske horizonte. Mogućnost planiranja na duže vremenske horizonte je u stvari definicija stabilnosti ekonomije i okruženja poslovanja .⁶⁸

U uvjetima rastuće inflacije štednja gubi svaki smisao, a također i investicije. Vjerovnici koji su odobrili kredite ili isporučili robu nalaze se u teškoj situaciji jer im inflacija obezvređuje vrijednost potraživanja, a dužnici dolaze u privilegiranu situaciju da im dug postaje realno sve manji.⁶⁹

Većina ekonomista smatra da inflaciju uzrokuje pretjerano povećanje novca u optjecaju. Ako u određenoj godini gospodarstvo određene zemlje nije poraslo, a novca ima dvostruko više, cijene će vrlo brzo u prosjeku porasti za isti postotak. Naime, oni koji dođu do dodatne količine novca će ga početi trošiti i pri tome se neće previše osvrutati na nekoliko posto više cijene. Dio trgovaca i ostalih sudionika u ekonomiji će uspjeti prodati većinu zaliha pa će početi dizati cijene, što će dovesti do lančane reakcije i generalnog porasta cijena u cijelom gospodarstvu.⁷⁰

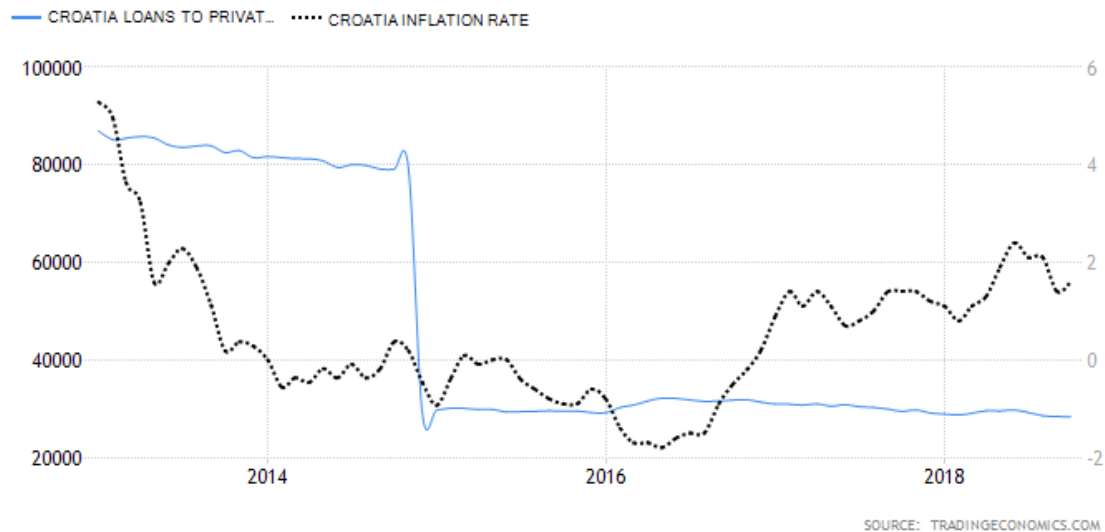
Nadalje postavlja se pitanje, zato dolazi do povećanja količine novca u optjecaju. Države kada im je potreban novac, odluče isti stvoriti iz ničega i potrošiti na održavanje socijalnog mira, ispunjavanje obećanja političara, financiranje rata, otplatu starih dugova. Za stvaranje novaca zadužena je središnja banka, u Hrvatskoj, Hrvatska narodna banka, ali na indirektan način količinu novca u optjecaju povećaju i poslovne banke. Banke prikupljaju sredstva svojih štediša te ih plasiraju kao kredite nekome drugome, tako obojica i štediša i dužnik imaju na raspolaganju novac za potrošnju što doprinosi inflaciji. Što je brži tempo rasta zaduživanja u nekoj zemlji to je i viša stopa inflacije.

⁶⁸ Vidaković N., Monetarno-kreditna analiza, Visoko učilište EFFECTUS-visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2016., str.272.

⁶⁹ I.Lovrinović, M.Ivanov, Monetarna politika,RRIF, Zagreb, 2009.,str.358.

⁷⁰ www.bankazlata.hr, (05.05.2019.)

Graf 2: Dani krediti privatnom sektoru i stopa inflacije

Izvor:izrada autora,Trading Economics,www.tradingeconomics.com (07.12.2018.)

Nastavno na prethodno izvedene zaključke kako poslovne banke na indirektan način utječu na količinu novca u opticaju danim kreditima te kako pojačan tempo zaduživanja u nekoj zemlji utječe na višu stopu inflacije, na primjeru Hrvatske, graf 2, istu ne možemo sa sigurnošću potvrditi. Dani krediti 2014. godine su bili veći dok je stopa inflacije bila niska, od 2015. godine dani krediti su skoro na istoj razini bez oscilacija dok je stopa inflacije od 2017. godine u porastu.

Iako inflacija nije dobra iz perspektive štediša u bankama, taj ekonomski fenomen ima i dobrih strana. Inflacija omogućuje lakšu otplatu starih dugova, bez obzira radi li se o dugu pojedinca, firme ili države. Još jedan pozitivni učinak umjerene stope inflacije je motiviranje građana na ulaganje. Naime, ako građani znaju da novac s vremenom polagano gubi vrijednost, bit će ga spremniji ulagati u poslovne aktivnosti, što će pridonositi gospodarskom rastu. No da bi se postigao takav efekt, centralna banka se mora pobrinuti da stopa inflacije ne bude viša od nekoliko posto, inače može doći do kontra efekta ili čak do hiperinflacije.⁷¹

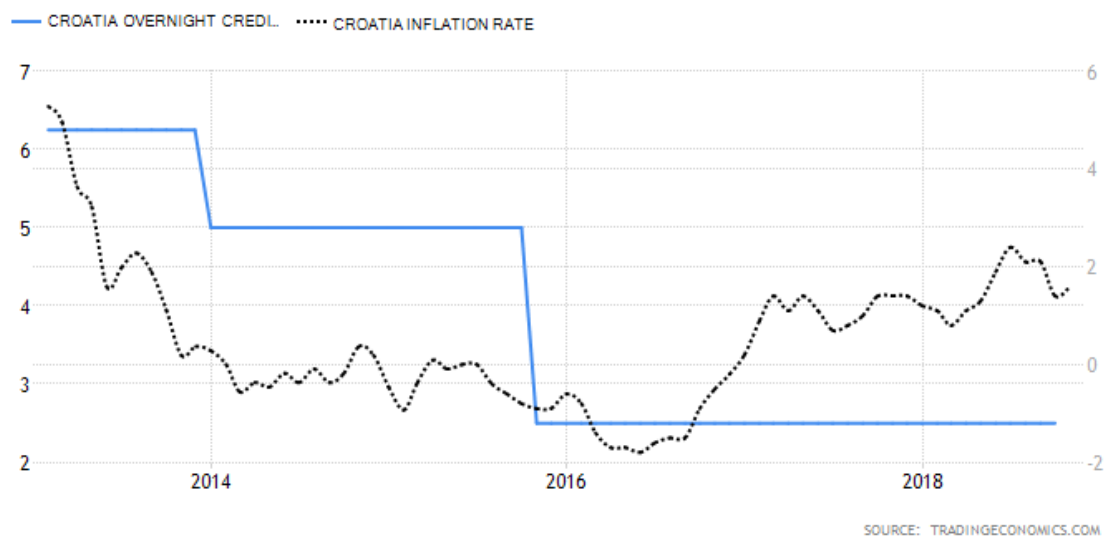
Nominalna kamatna stopa sastoji se od inflacije i realne kamatne stope. Promjene u inflaciji moraju se odraziti i na promjenu nominalne kamatne stope ili na promjenu

⁷¹ www.bankazlata.hr, (05.05.2019.)

realne kamatne stope. Kao što vidimo utjecaj inflacije važan je i za kreiranje kamatne stope u ekonomiji, posebno važne varijable za banke.⁷²

Da bi banka mogla poslovati važno je razumjeti koji su uzroci inflacije i što pojedini oblici inflacije znače za banku i njezino poslovanje. Pa tako povećanje poreza može dovesti do jednokratne inflacije te takva inflacija neće imati važniji utjecaj na poslovanje banke. Nadalje povećanje cijena uvezenih roba povećava troškove poduzeća koji uvoze robu i ako ta poduzeća nisu u stanju prebaciti troškove na potrošače njihova dobit može biti ugrožena. Smanjenjem dobiti smanjuje se i njihova sposobnost podmirenja obveza prema banci te je sada banka direktno pogođena jer joj se ugrožava kvaliteta plasmana. Oba slučaja pojave inflacije ne moraju značajno utjecati na gospodarstvo do te mjere da središnja banka poduzima korektivne radnje, ali je važno naglasiti da to ne znači da različiti uzroci inflacije ne utječu na poslovanje banke.

Graf 3: Kamatna stopa i inflacija

Izvor: izrada autora, Trading Economics, www.tradingeconomics.com (07.12.2018.)

Banke kao institucije bave se kupnjom i prodajnom novaca. Promjene, odnosno poremećaji u kamatnoj stopi opasni su za banku jer se očituju u promjenama prihoda i

⁷² Vidaković N., Monetarno-kreditna analiza, Visoko učilište EFFECTUS-visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2016., str.273.

rashoda banke, pa tako inflatorni pritisci mogu uzrokovati i to da banka ima negativan kamatni prihod što je jasan pokazatelj poremećaja u ekonomiji.

Najbolji način obrane koju banka ima od inflacije su: smanjenje ročnosti i valutno indeksiranje. Uvođenje paralelne valute u bankovnu bilancu stvara se potrebna stabilnost u veličini i vrijednosti aktive i pasive i stabilnost kamatnih prihoda i rashoda zato što će kamatne stope na stranu valutu održavati vrijednost strane valute, a ne domaće koja je zahvaćena inflacijom. Skraćivanjem ročne strukture banka se daje mogućnost da dovoljno rano može promijeniti strukturu svoje bilance ako se inflatorni poremećaji u potpunosti otmu kontroli. Dodatni makroekonomski problem kod povećane inflacije jest da banke vrlo često značajno smanje svoju kreditnu aktivnost. Kako stanje postaje sve nestabilnije, tako i bilance banaka postaju sve nestabilnije. U takvim slučajevima da bi banka zaštitila svoju pasivu, mora smanjiti kreditnu aktivnost.⁷³

5.3. Nezaposlenost

Nezaposlenost je stanje u kojemu se dio radno sposobnih članova društva ne može zaposliti primjereno svojim sposobnostima i kvalifikacijama, uz uobičajenu plaću. U nezaposlene se ubrajaju i svi članovi društva koji su djelomično zaposleni, ali njihova radna snaga nije u punoj mjeri iskorištena, ne rade puno radno vrijeme i nemaju primanja dostatna za normalno uzdržavanje. Nezaposlenost može biti otvorena i prikrivena. Razlikuju se četiri najvažnija tipa otvorene nezaposlenosti:

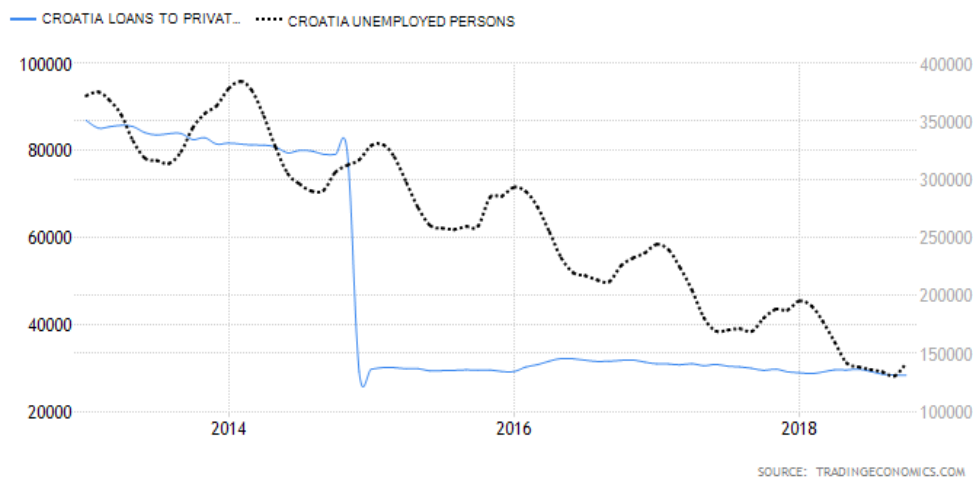
- *frikcijska ili normalna nezaposlenost* radnika koji mijenjaju posao ili ga prekidaju zbog nestašice materijala i drugih sličnih uzroka; taj oblik nezaposlenosti ujedno proizlazi iz nepodudarnosti ponude i potražnje rada,
- *sezonska nezaposlenost* kao rezultat nemogućnosti obavljanja nekih poslova jer su vezani za godišnja doba ili ih onemogućuju vremenske nepogode,
- *tehnološka nezaposlenost* nastaje zbog tehničkih usavršavanja ili preusmjeravanja proizvodnje što čini zaposlene nepotrebnima u postojećem broju,

⁷³ Vidaković N., Monetarno-kreditna analiza, Visoko učilište EFFECTUS-visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2016., str.274.

- *ciklička nezaposlenost*, uzrokuju je poslovni ciklusi i drugi slični povremeni poremećaji tako da se osjetno smanjuju potrebe za radnicima, uz istodobno nesmanjenu ponudu.

Otvorena nezaposlenost naglo se povećava u doba kriza, recesija, velikih tehnoloških promjena, elementarnih nepogoda, ratnih razaranja itd. Prikrivena nezaposlenost proizlazi iz nedovoljnog iskorištavanja radne snage, što znači oblik nezaposlenosti unutar postojeće zaposlenosti.⁷⁴

Graf 4: Dani krediti stanovništvu i nezaposlenost

Izvor: izrada autora, Trading Ekonomics, www.tradingeconomics.com (07.12.2018.)

Graf 4. pokazuje međudnos danih kredita stanovništvu te nezaposlenih osoba u Republici Hrvatskoj. Iz istog se može zaključiti da je razina danih kredita stanovništvu u posljednje tri godine na istoj razini dok se nezaposlenost smanjivala. Kako smo danas svjedoci pojačanih migracija stanovništva može se zaključiti da je pad nezaposlenosti usko vezana uz taj val a ne uz to da je više zaposlenih u prilog tome idu i pokazatelji da broj danih nije kredita nije porastao.

⁷⁴ www.hrcaak.srce.hr, P.Bejaković, Nezaposlenost, Institut za javne financije, Zagreb, 2003. (10.12.2018.)

5.4. Bruto domaći proizvod

Ukupna gospodarska aktivnost zemlje u određenom vremenskom razdoblju, a najčešće se radi o jednoj godini, može se mjeriti uz pomoć triju mjerila. To su BDP- bruto domaći proizvod, BNP - bruto nacionalni proizvod i NNP- neto nacionalni proizvod. *Bruto domaći proizvod* je tržišna vrijednost svih krajnjih dobara proizvedenih pomoću domaćih čimbenika proizvodnje unutar nekog vremenskog razdoblja. Pritom je nevažno tko posjeduje imovinu. To podrazumijeva da se u BDP neke zemlje uračunavaju i profiti strane tvrtke koja je locirana u toj zemlji, bez obzira da li ih ona doznajuče u inozemstvo svojoj matičnoj tvrtki. Obratno, profiti domaćih tvrtki koje su locirane u inozemstvu ne ulaze u BDP.⁷⁵

Zaduženost privatnoga sektora u Hrvatskoj prelazi vrijednost BDP-a. S obzirom na dostignuti stupanj razvoja i iskustva drugih članica EU, to se može smatrati visokim omjerom zaduženosti. Na tim razinama javlja se opasnost ulaska u zonu padajućih prinosa na financijsko produbljivanje (daljnji brži rast dugova od BDP-a). Problem je osobito izražen u sektoru poduzeća. Visoka zaduženost dijela poduzeća može se smatrati opasnom za daljnji rast, jer analiza odnosa kredita poduzećima i industrijske proizvodnje pokazuje da u dugom roku nema rasta bez kredita. Dinamička analiza kratkoročnih odnosa između kredita poduzećima i industrijske proizvodnje pokazuje dominaciju učinka potražnje s vremenskim pomakom od nekoliko mjeseci. To znači da krediti naknadno reagiraju na prethodni rast proizvodnje. Međutim, statistička analiza strukturnih lomova u odnosu kredita i proizvodnje pokazuje prekid do kojega dolazi nakon 2012. Odgovor na pitanje je li moguć rast bez kredita u dugom roku mora početi od činjenice da hrvatsko gospodarstvo nema strukturu koja bi dugoročno mogla podržati rast bez kredita (npr. nema velike dominacije izravnih stranih ulaganja). Stoga spomenuti prekid odnosa kredita i rasta treba tumačiti kao potencijalnu opasnost odnosno simptom dubljih strukturnih problema povezanih s institucijama i rizicima. Jer, potencijalno slab odziv ponude na potražnju za kreditima može usporiti gospodarski rast u dugom roku. Kako se to ne bi dogodilo, na strani ponude kredita treba otkloniti prepreke kreditiranju koje su povezane sa skupom i nepredvidivom regulacijom. Na strani potražnje važno je poticati dokapitalizacije poduzeća. Kroz kapitalno jačanje smanjit

⁷⁵ Wasserbauer B., Osnove ekonomije III. Dopunjeno izdanje, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2010., str. 210.

će se rizici i stvoriti osnove za rast poduzeća. Sama monetarna politika odnosno dodavanje likvidnosti neće dati rezultata dok se spomenute strukturne prepreke ne otklone.⁷⁶

Banke stvaraju više od 4% dodane vrijednosti u Hrvatskoj, no to je samo izravan doprinos. Neizravni su doprinosi još i važniji, a među njima najvažniji je onaj koji se očituje povezanošću ponude kredita i BDP-a. U svakom slučaju, krediti i njihov učinak na proizvodnju i zaposlenost predstavlja najvažniji iskaz uloge banke u gospodarskom sustavu. Bez dobro obavljene usluge platnog prometa i prikupljanja štednje nema ni uloge banaka na kreditnom tržištu gdje nastaje najvažniji neizravni učinak rast i zapošljavanje. Usporavanje kreditnog rasta imat će pozitivan dugoročni učinak na BDP ako su u kreditnom portfelju akumulirani značajni rizici koji se još nisu očitovali. Ako to nije tako, usporavanje kreditnog rasta imat će negativan dugoročni učinak na BDP.⁷⁷

Graf 5: Dani krediti privatnom sektoru i bruto domaći proizvod

Izvor: izrada autora, Trading Economics, www.tradingeconomics.com (07.12.2018.)

Graf 5 prikazuje odnos danih kredita privatnom sektoru i bruto domaćeg proizvoda. Iz grafa se može zaključiti da bez obzira na porast BDP-a u 2016. godini kreditna aktivnost privatnom sektoru ostaje na istoj razini. Veza između kreditiranja i BDP

⁷⁶ www.hub.hr, HUB Analize broj 57., travanj 2016.

⁷⁷ Ibid., broj 9, veljača 2008.

sigurno postoji na što ukazuju brojna istraživanja. Oporavak gospodarstva iz krize usko je povezan s kretanjima u financijskom sektoru.

Banke nisu ništa drugo do specijalisti koji prikupljanjem i obradom informacija ostvaruju konkurentsku prednost. Na primjer, individualni će štediša vrlo teško pronaći dobrog dužnika kome će povjeriti višak svojega novca izvan kruga obitelji i dobrih prijatelja. U nedostatku financijskoga posrednika on će se odlučiti na kreditiranje unutar svojega kruga (što će s relativno visokom vjerojatnosti imati veoma loše ekonomske i socijalne posljedice) ili će novac zadržati „u čarapi“, inozemstvu ili nekom drugom neproduktivnom obliku ulaganja (npr. kupnja plemenitih metala). Nasuprot takvoj situaciji, banke su sposobne brzo, jeftino i točno obraditi informacije o nizu osoba i poduzeća koja potražuju sredstva te plasirati viškove sredstava na mjesta njihove najproduktivnije uporabe. Na taj način Banke ne potiči samo gospodarski rast već pogoduju rastu socijalne kohezije i zadovoljstva građana. Premda se osoba s viškom i osoba s manjkom sredstava nikada ne susreću, obje postižu neki važan životni, ekonomski cilj (npr. prostor za stanovanje ili sigurnije prijevozno sredstvo koje manje onečišćuje okoliš). Osoba s viškom ostvaruju sigurnost i povrat na uloženo, a druga poduzima nešto ili ostvaruje neki drugi cilj koji joj pruža više ili manje trajno zadovoljstvo. Nešto takov ne bi bilo moguće bez banaka.⁷⁸

⁷⁸ www.hub.hr, HUB Analize broj 9, veljača 2008.

5.5. Investicije

Inozemna ulaganja podrazumijevaju sve vrste ulaganja stranih fizičkih i pravnih osoba u gospodarstvo neke zemlje.

Investicije u kapital najvažniji su pokretač dugoročnog gospodarskog rasta. Povećanje zalihe kapitala i kapitalne opremljenosti rada može povećati produktivnost i životni standard. Može, ali ne mora. U tome važnu ulogu ima vidljivi kapital u obliku građevina, postrojenja i opreme, što uključuje i transportnu opremu. Međutim postoje mnogi čimbenici koji utječu na to hoće li se ulaganje pretočiti u gospodarski rast. Efikasnost investicija mnogo je važnija odrednica gospodarskog rasta od same visine omjera investicija i BDP-a.⁷⁹

Investicije, u okviru primarnih ciljeva gospodarske politike Vlade i Ministarstva gospodarstva zauzimaju posebno mjesto i imaju veliku važnost za budući razvoj Hrvatske te daljnje restrukturiranje i modernizaciju hrvatskog gospodarstva. Trendovi u svijetu ukazuju na to da su tehnološki napredak, znanje, obrazovanje i stručno osposobljavanje kao i drugi čimbenici kvalitete, generatori rasta koji uzrokuju stalne promjene na putu razvoja i podizanja nacionalne konkurentnosti i poticanja investicija. Osim dobrog zakonodavnog okvira i stabilne makroekonomske politike, stvaranje pozitivne investicijske klime i podizanje konkurentnosti potencijalnih investicijskih lokacija u Republici Hrvatskoj, ključ poticanja investicija je i kroz djelovanje na nizu područja - od razvoja regionalne infrastrukture, obrazovanja, istraživačkih aktivnosti i komercijalizacije inovacija te jačanja poduzetništva, do davanja podrške razvoju sektorima, koji zahvaljujući svom teritorijalnom kapitalu, imaju potencijal biti konkurentni na globalnom tržištu.⁸⁰

Oko 53% novih investicija financira se iz vlastitih sredstava. Velika ovisnost o vlastitim sredstvima upućuje na dvije ključne mjere: (1) rasterećenja poduzetnika, osobito od poreza na dobit i (2) razvoj zanemarenog tržišta kapitala. Hrvatska je posve nestala sa srednjoeuropske mape tržišta kapitala u proteklih deset godina, no još uvijek je prisutna na mapi FDI. U privlačenju izravnih stranih ulaganja još uvijek leže određeni potencijali, no za to je potrebno urediti institucionalni okvir. Drugi

⁷⁹ www.hub.hr, HUB Analize br. 67., veljača 2019.

⁸⁰ Ministarstvo gospodarstva, www.mingo.hr, 11.04.2019.

najvažniji izvor su krediti i financijski leasing; dva najvažnija izvora financiraju oko četiri petine investicija, tako da se drugi izvori poput proračuna, EU fondova i ostalih izvora na koje je javnost fokusirana, važnošću ne mogu usporediti s prva dva privatna izvora. Ključne su institucionalne reforme koje mogu smanjiti rizike naplate i investiranja.⁸¹

Naime, najbolje razdoblje za hrvatsko gospodarstvo, ono između 2001. i 2008. godine, bilo je znatno povezano s ostvarenom visokom vrijednosti investicija u fiksni kapital. Intenzivna izgradnja autocesta i zamah stanogradnje imali su snažan utjecaj na rast ukupne potražnje i te znatno dinamizirali rast BDP-a. Udio bruto investicija u fiksni kapital u BDP-u povećan je tijekom tog razdoblja s 20% u 2000. na 31% u 2008. godini, odnosno za 110,8% realno, po čemu su investicije u fiksni kapital imale najveći rast među svim kategorijama potražnje. Međutim, takav rast imao je i svoju cijenu. U promatranom razdoblju zabilježen je snažan rast vanjskog i javnog duga kao i kreditnih plasmana svim sektorima. Taj rast nije bio povezan isključivo uz investicije, ali je značajan dio investicija financiran različitim oblicima zaduživanja. Prema raspoloživoj statistici 27,5 milijardi od 82,3 milijarde kuna isplaćenih za investicije u 2008. godini od strane pravnih osoba bilo je iz financijskih kredita. Pored toga treba uzeti u obzir i 9,9 milijardi kuna iz proračuna i fondova koji su se također u znatnoj mjeri financirali zaduživanjem, te dio investicija indirektno financiran kroz zaduživanje stanovništva. Još se može napomenuti da je rast investicija u promatranom razdoblju bio prisutan i u drugim tranzicijskim članicama EU, ali je navedeni rast od 111% u Hrvatskoj bio osjetno dinamičniji od ukupnog rasta investicija na razini EU10 koji je iznosio 78,1%.⁸²

Nakon pozitivnog razdoblja uslijedilo je razdoblje globalne krize, u kojoj su prekinuti dotadašnji tijekovi kapitala, zaustavljeni trendovi u zaduživanju te znatno smanjena ukupna potražnja. Sve je to vrlo snažno utjecalo na zaustavljanje investicijskog ciklusa kako globalno tako i u Hrvatskoj.

Prijašnje analize pokazuju da je kreditni proces usko povezan s investicijskim aktivnostima. Investicijski ciklus u Hrvatskoj još nije ušao u zrelu fazu, pa su

⁸¹ Hrvatska udruga banaka, www.hub.hr, 23.04.2019.

⁸² Hrvatska gospodarska komora, www.hgk.hr, 27.04.2019.

perspektive za rast kredita otvorene i po toj osnovi, a dodatni potencijal za oporavak kreditiranja vezan je uz korištenje sredstava EU fondova.

Tablica 4: Bruto investicije u mil. kuna

	2013	2014	2015	2016	2017
Bruto investicije	64 436	62 228	67 944	72 954	76 520
Bruto investicije u fiksni kapital	65 257	63 797	66 401	70 438	73 325

Izvor: izrada autora, podaci preuzeti s DZS, Hrvatska u brojkama 2018.

Bruto investicije kao i investicije u fiksni kapital u Republici Hrvatskoj su od 2013. do 2017. godine u porastu što nam pokazuje tablica 4, kroz pet godina zabilježen je rast za nešto više od 10 mil. kuna.

Rast i investicije su tijesno povezani i uzročnost ide od investicija prema rastu, što je jedan od rijetkih nedvosmislenih rezultata primijenjenih istraživanja rasta. Implikacija je očita: ako se želi rasti mora se investirati. Bez većih investicija nema višeg rasta.⁸³

⁸³ Bićanić I., Deskar-Škrbić M., Makroekonomika I za ekonomiste i neekonomiste s hrvatskim primjerima, Arhivanalitika d.o.o., Zagreb, 2018.

6. ZAKLJUČAK

Jedna od glavnih tema makroekonomskih analiza je odnos kredita i gospodarskog rasta. U vremenima gospodarskog rasta postavljaju se pitanja uzrokuje li rast kredita gospodarski rast ili krediti samo reagiraju na povoljne investicijske prilike i rast gospodarskih aktivnosti.

U sektoru poduzeća i dalje u prosjeku nedostaje kapitala dok su rizici i dalje visoki. Prijašnje analize pokazuju da je kreditni proces usko vezan s investicijskim aktivnostima. Može se zaključiti kako investicijski ciklus u Republici Hrvatskoj još nije dovoljno razvijen pa se prilike za rast kredita ogledaju u istom. Potencijal rasta gospodarstva Hrvatske ovisit će i o povlačenju sredstava iz EU gdje banke imaju važnu ulogu, zatim o poboljšanju poslovne klime, regulatornih zapreka te smanjenja svih vrsta rizika, posebno onih državnih i institucionalnih. Ako se želi ostvariti gospodarski rast mora se investirati, bez značajnijih investicija nema niti gospodarskog rasta.

Kamatna stopa za banku predstavlja i prihod i trošak. Unazad nekoliko godina u Republici Hrvatskoj svjedoci smo pada kamatnih stopa, kako na štednju tako i na kredite. Danas su kamatne stope na najnižim povijesnim razinama ali se može zaključiti kako to nije utjecalo na povećan rast potražnje za kreditima.

O inflaciji govorimo kada dođe do općeg povećanja cijena robe i usluga. Kod inflacije problem se javlja u tome što se stvara i povećava nesigurnost u ekonomiji i ekonomskim procesima. Poduzeća nastoje planirati svoje poslovanje pa česte promjene stope inflacije to onemogućuju i poduzeća stavlja u ekonomsko okruženje kada nisu u stanju pravilno predvidjeti buduće prihode i rashode. Iako inflacija nije dobra iz perspektive štediša u bankama, ista ima i dobrih strana. Inflacija omogućuje lakšu otplatu starih dugova, bez obzira radi li se o dugu pojedinca, firme ili države te ima pozitivan učinak da motivira građane na ulaganje pa i oni tako doprinose gospodarskom rastu.

U razdoblju za koje su prikupljeni i analizirani podaci može se zaključiti kako su dani krediti stanovništvu na istoj razini dok se broj nezaposlenih smanjivao. Razlog tome nije zapošljavanje. Danas smo svjedoci velikih migracija stanovništva. Kao glavni

razlozi navodi se kretanje radne snagu unutar EU, percepcija iseljenika o boljim životnim uvjetima u drugim članicama te veći stupanj njihova razvoja.

Kreditni i njihov učinak na proizvodnju i zaposlenost predstavlja najvažniji iskaz uloge banke u gospodarskom sustavu. Banke pružaju usluge platnog prometa i prikupljanja štednje, to su usluge bez kojih nema uloge banaka na kreditnom tržištu gdje nastaje najvažniji neizravni učinak rast i zapošljavanje. Usporavanje kreditnog rasta imat će pozitivan dugoročni učinak na BDP ako su u kreditnom portfelju akumulirani značajni rizici koji se još nisu očitivali. Ako to nije tako, usporavanje kreditnog rasta imat će negativan dugoročni učinak na BDP.

Razvijenost i stabilnost financijskog sustava pozitivno utječe na gospodarski rast u Republici Hrvatskoj, ali se isto tako ne može zanemariti ni pozitivan utjecaj gospodarskog rasta na razvijenost financijskog sustava.

LITERATURA

1. Bićanić I., Deskar-Škrbić M., Makroekonomika I za ekonomiste i neekonomiste s hrvatskim primjerima, Arhivalitika d.o.o., Zagreb, 2018.
2. Gregurek M., Vidaković N., Bankarsko poslovanje, RRiF plus, Zagreb, 2011.
3. Leko V., Stojanović A., Financijske institucije i tržišta, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2018.
4. Lešić Z., Gregurek M., Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje B.A. Krčelić, Zaprešić, 2014.
5. Lovrinović I., Ivanov M., Monetarna politika, RRiF, Zagreb, 2009.
6. Matić B., Monetarna ekonomija, Sveučilište J.J. Strossmayera, Ekonomski fakultet, Osijek, 2016.
7. Srb V., Matić B., Bankarstvo, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2000.
8. Vidaković N., Monetarno-kreditna analiza, Visoko učilište EFFECTUS-visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2016.
9. Wasserbauer B., Osnove ekonomije III Dopunjeno izdanje, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2010.

INTERNET STRANICE

1. Banka zlata, www.bankazlata.hr
2. Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr
3. ECB, www.ebc.europa.eu
4. HBOR, www.hbor.hr
5. Hrvatska gospodarska komora, www.hgk.hr
6. Hrvatska narodna Banka, www.hnb.hr
7. Moj bankar, www.moj-bankar.hr
8. Poslovni dnevnik, www.poslovni.hr
9. Trading economics, www.tradingeconomics.com

OSTALI IZVORI

1. www.neven-vidakovic.com/pdf/mojabanka/kamatna_stopa.pdf
2. www.hrcak.srce.hr, P.Bejaković, Nezaposlenost, Institut za javne financije,Zagreb,2003.
3. HUB Analize broj 9: Krediti i gospodarski rast: Od teorija do stvarnosti
4. HUB Analize broj 57 : Krediti, dug i gospodarski rast: izlaz iz začaranog kruga
5. HUB Analize broj 58: Banke i razvoj: Strukturna analiza iz perspektive početka 2017.
6. Bogdan Ž., Stipković P., Pokazatelji hrvatskog bankovnog sustava i gospodarski rast, stručni rad, Zbornik EFZG, godina 15. br.2., 2017.

TABLICE

Tablica 1: Distribucija kredita drugih monetarnih financijskih institucija kućanstvima prema namjeni i valutnoj strukturi na kraju razdoblja, u milijunima kuna

Tablica 2: Dani krediti banaka, na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima

Tablica 3: Kamatne stope kreditnih institucija na kunske kredite kućanstvima i nefinancijskim društvima

Tablica 4: Bruto investicije u mil. kuna

GRAFOVI

Graf 1: Međudnos kamatnih stopa i kredita privatnom sektoru u Republici Hrvatskoj

Graf 2: Dani krediti privatnom sektoru i stopa inflacije

Graf 3: Kamatna stopa i inflacija

Graf 4: Dani krediti stanovništvu i nezaposlenost

Graf 5: Dani krediti privatnom sektoru i bruto domaći proizvod